

คู่มือการใช้แบบมาตรฐานในการทำงานปรับปรุงแปลงที่ดิน
โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลัก
ทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

โดย

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
สมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ชมรมโคกหนองนา วิศวะ ม.ขอนแก่น

เรียบเรียงโดย นายรักษเฝ้า พลรัตน์ ที่ปรึกษาชมรมโคกหนองนา วิศวะ ม.ขอนแก่น

โดย สมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ฉบับที่ 1 วันที่ 18 ธันวาคม 2563

คำนำ

คู่มือฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในแบบมาตรฐานทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคกหนองนาโมเดล ทั้งแบบด้านภูมิสังคมหรือแบบด้านสถาปัตยกรรมและแบบด้านวิศวกรรม ซึ่งจะนำไปใช้ในการปรับปรุงแปลงพื้นที่ครัวเรือนและชุมชนต้นแบบที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคกหนองนาโมเดล โดยใช้เครื่องจักรและแรงงานคนในการขุดปรับปรุงแปลงที่ดิน นอกจากนี้ยังได้รวบรวมคำแนะนำด้านเทคนิคการปรับปรุงแปลงที่ดิน และการคำนวณที่เกี่ยวข้อง รวมถึงคำแนะนำในการใช้แบบมาตรฐานในการตรวจรับมอบงานเพื่อประโยชน์กับผู้ใช้งานที่จะได้รับจากการขุดปรับแปลงที่ดิน

สารบัญ

หลักการบริหารโครงการปรับปรุงแปลงที่ดินตามแบบมาตรฐาน โคกหนองนาโมเดล	3
แบบมาตรฐานแนวคิดทางภูมิสังคมตามหลักทฤษฎีใหม่ แบบมาตรฐานวิศวกรรม	4
การใช้งานแบบรายละเอียดการปรับปรุงแบบแปลงที่ดิน ตามแบบมาตรฐานโคกหนองนาโมเดล	9
คำแนะนำการคำนวณด้านวิศวกรรม	17
คำแนะนำการขุดหนองและองค์ประกอบของหนอง	29
ภาคผนวก	39

หลักการบริหารโครงการปรับปรุงที่ดินตามแบบมาตรฐานโคกหนองนาโมเดล

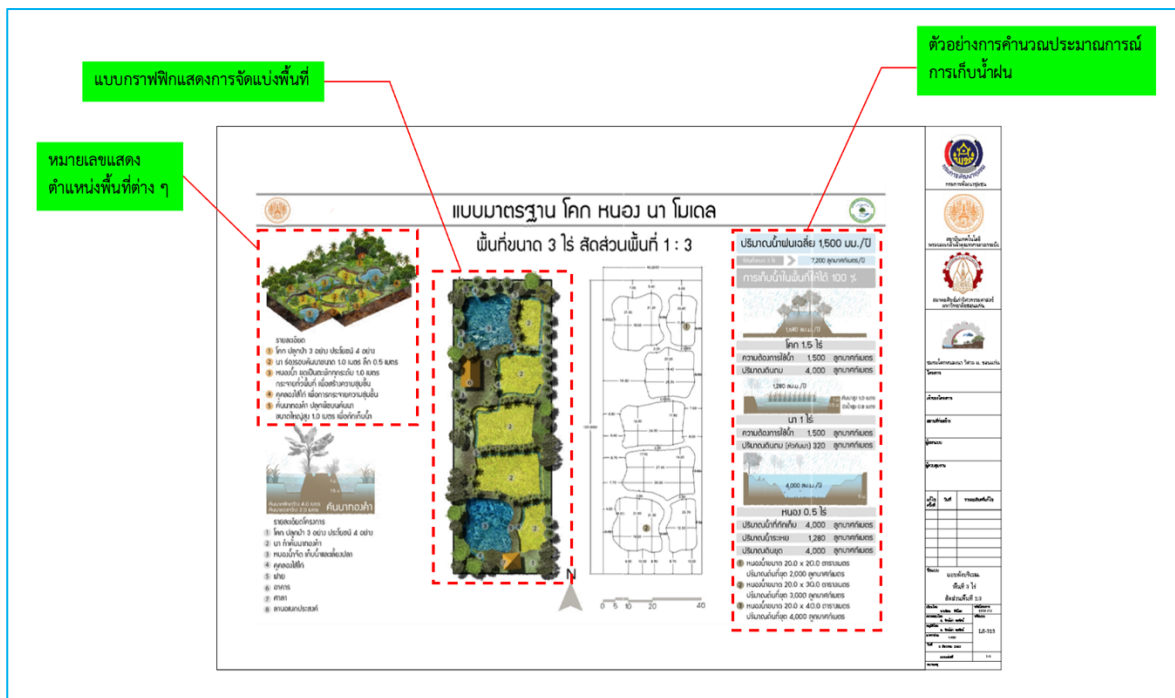
การบริหารการปรับปรุงแบบแปลงที่ดินตามแบบมาตรฐานตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคกหนองนาโมเดล หรือ แบบมาตรฐานโคกหนองนาโมเดล ใช้หลักการบริหารโครงการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- การออกแบบแนวคิดทางภูมิสังคม โคกหนองนาโมเดล (Conceptual Design)
- การพัฒนาแบบแนวคิดทางภูมิสังคมเพื่อการปรับปรุงแบบแปลงที่ดินตามหลักวิศวกรรมหรือแบบเพื่อการก่อสร้าง (Engineering / Construction Design)
- การปรับปรุงแบบแปลงที่ดิน (Project Execution)
  - ◇ ประเมินความเสี่ยงและแผนการบริหารจัดการความเสี่ยง (Risk Assessment)
  - ◇ การวางแผนปฏิบัติงาน (Project Execution Plan)
  - ◇ การสำรวจพื้นที่ (Site Survey)
  - ◇ การปรับแบบเพื่อการดำเนินการก่อสร้างหรือชุดปรับปรุงแบบแปลงที่ดิน (Approved For Construction Design)
  - ◇ การเตรียมการและเคลื่อนย้ายเข้าพื้นที่ปฏิบัติงาน (Mobilization and Site Clearance)
  - ◇ การปฏิบัติงานตามแผนงาน (Construction)
  - ◇ แผนการควบคุม, กำกับติดตาม และประเมินผล (Project Control , Monitoring and Assessment)
  - ◇ การตรวจสอบ, ทดสอบการใช้งาน ก่อนการส่งมอบงาน (Commissioning)
- การส่งมอบและตรวจรับงาน (Project Handover)
- การปฏิบัติทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคกหนองนาโมเดล (Operate)

ขั้นตอนการบริหารข้างต้นเป็นเพียงคำแนะนำสำหรับการปรับปรุงแบบแปลงที่ดินตามแบบมาตรฐานโคกหนองนาโมเดล ผู้ปฏิบัติงานสามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมกับพื้นที่ตามหลักภูมิสังคม

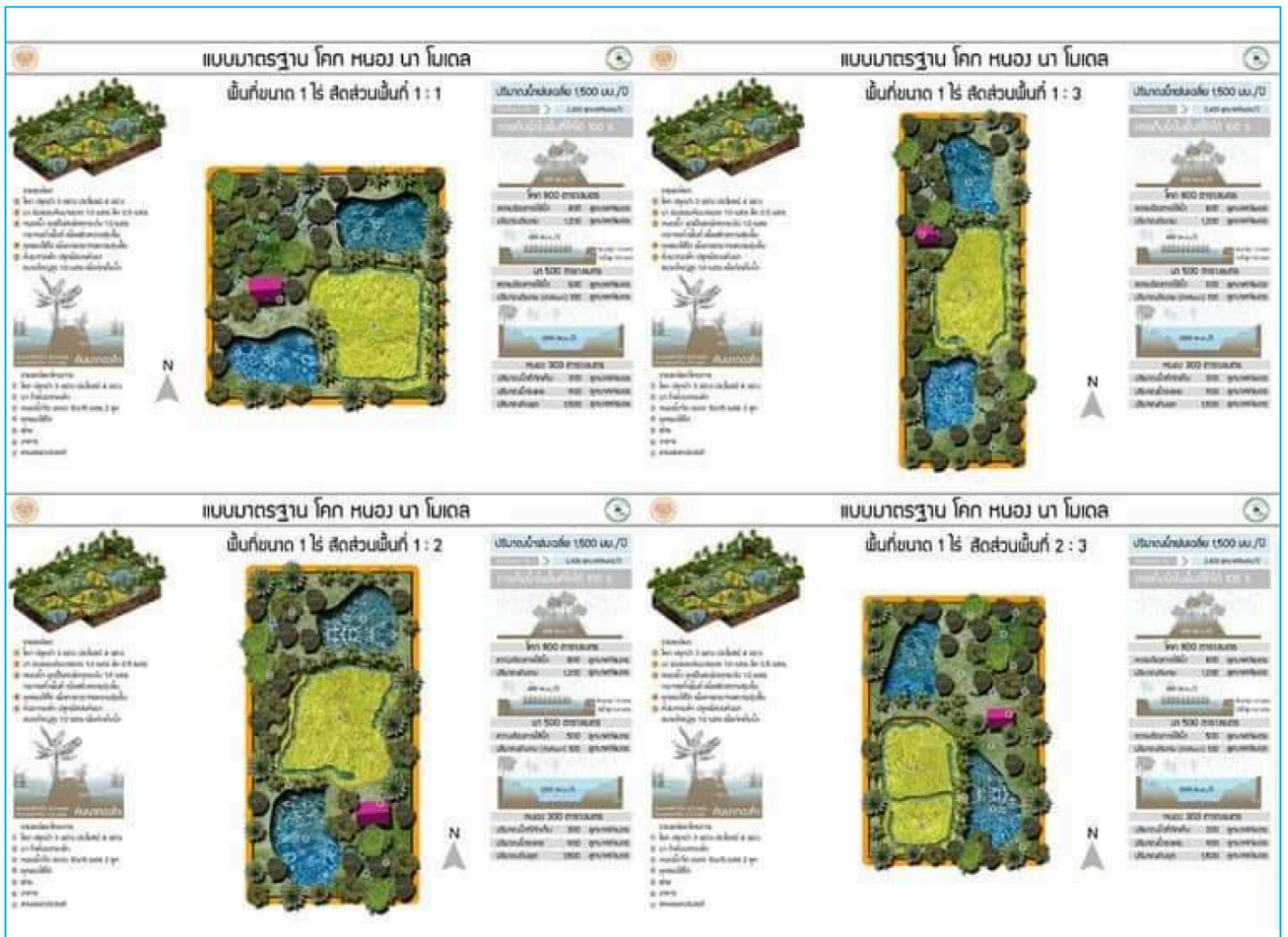
แบบมาตรฐานแนวคิดทางภูมิสังคมตามหลักทฤษฎีใหม่

แบบแนวคิดทางภูมิสังคมตามหลักทฤษฎีใหม่ คือการออกแบบโดยวิชาชีพสถาปัตยกรรมศาสตร์ ตามหลักภูมิสังคมด้วยการประยุกต์ทฤษฎีใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์และสังคมความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ ในการออกแบบเพื่อการจัดการพื้นที่ที่จะเป็นการออกแบบหลักแนวคิด (Conceptual) ตามแบบโคกหนองนาโมเดล ในการคำนวณพื้นที่และปริมาณการเก็บน้ำฝนจะเป็นการคำนวณประมาณการ เช่น ปริมาณน้ำในหนอง ใช้ พื้นที่ $\times$ ความลึกของหนอง ดังนั้นจึงไม่สามารถใช้ในการอ้างอิงในการชุดปรับปรุงแปลงที่ดิน

ภาพแสดงตัวอย่างแบบแนวคิดทางภูมิสังคม

แบบแนวคิดทางภูมิสังคมจะประกอบไปด้วย 5 ขนาดพื้นที่ คือ 1 ไร่, 3 ไร่, 5 ไร่, 10 ไร่ และ 15 ไร่ และแต่ละขนาดพื้นที่มีรูปทรงพื้นที่ที่แตกต่างกัน 4 รูปแบบ ตามอัตราความกว้างต่อความยาว คือ 1:1, 1:2, 1:3 และ 2:3 ผู้ใช้แบบหรือเจ้าของพื้นที่จำเป็นจะต้องเลือกแบบให้ถูกต้องตามลักษณะที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ของตนเอง

ภาพแสดงตัวอย่างแบบแนวคิดทางภูมิสังคม 4 รูปแบบแปลง

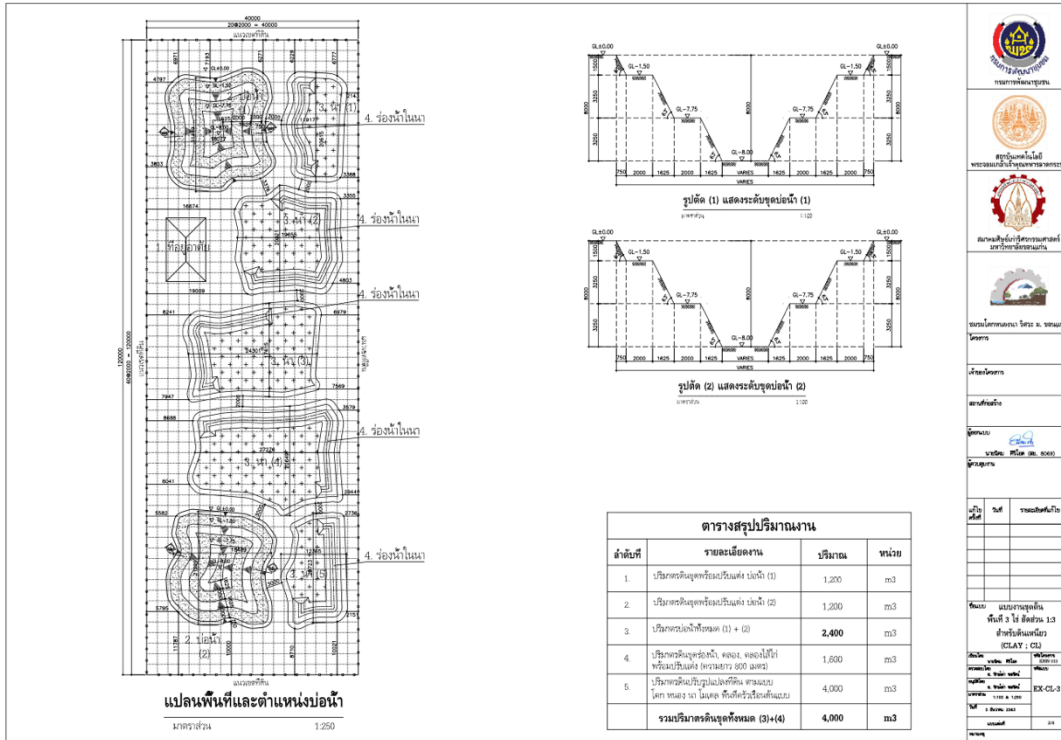
ตัวอย่างการคำนวณแบบประมาณการณน้ำฝน โดยการคำนวณพื้นฐานทางเรขาคณิตที่ไม่สามารถนำไปอ้างอิงงานปรับชุดจริงที่ต้องมีการคำนวณปริมาตรดินขุดอย่างละเอียดตามหลักวิชาการทางวิศวกรรม

แบบมาตรฐานวิศวกรรม

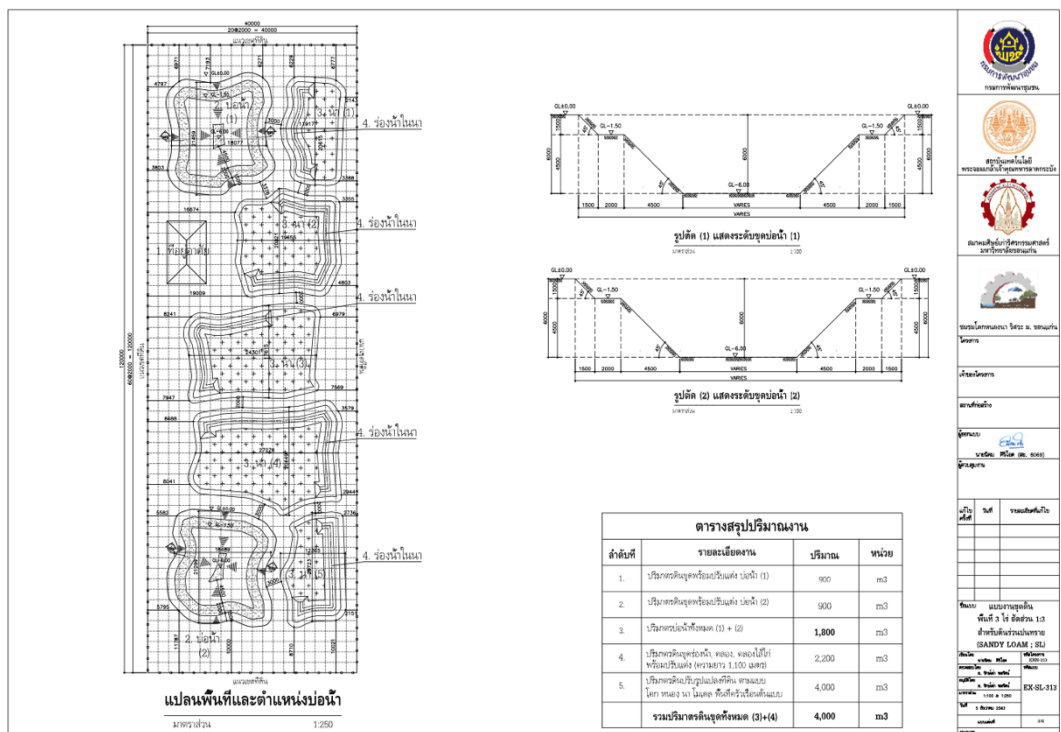
ในการปรับปรุงแปลงที่ดินตามรูปแบบทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคกหนองนาโมเดล มีความจำเป็นที่จะต้องทราบปริมาตรการขุดดินและการปรับพื้นที่ รวมถึงปริมาตรความจุของหนองหรือบ่อที่ถูกต้อง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาแบบด้านวิศวกรรมโดยมีพื้นฐานจากแบบทางภูมิสังคมเป็นหลัก ในงานแบบวิศวกรรมจะรวมไปถึงแบบผังการขุดปรับปรุงแปลงที่ดินตาม พรบ. ขุดดินถมดิน ปี 2543 อีกด้วย

แบบงานด้านวิศวกรรมจะลงรายละเอียดพร้อมขนาดโดยละเอียดเพื่อให้ผู้ควบคุมงานและผู้ควบคุมเครื่องจักร มีความเข้าใจอย่างถูกต้องและลงมือปฏิบัติอย่างถูกต้องตาม

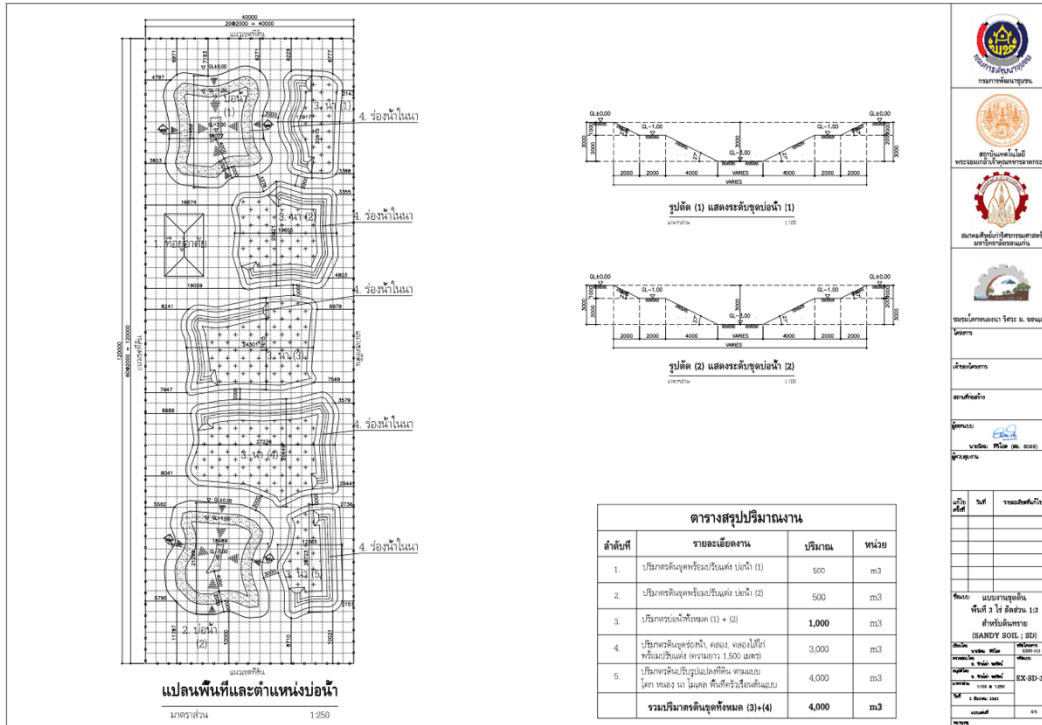
วัตถุประสงค์ของโครงการฯ ดังนั้นผู้ใช้แบบหรือเจ้าของพื้นที่ต้องเลือกแบบให้ตรงตามหลักวิศวกรรม (ประเภทดิน) และทำความเข้าใจแบบเพื่อการใช้งานอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ภาพแสดงตัวอย่างแบบวิศวกรรมประเภทดินเหนียว

ภาพแสดงตัวอย่างแบบวิศวกรรมประเภทดินร่วนปนทราย

ภาพแสดงตัวอย่างแบบวิศวกรรมประเภทดินทราย

แบบด้านวิศวกรรมจะมีการออกแบบตามสภาพและประเภทของดิน 3 ประเภท คือ ดินเหนียว, ดินร่วนปนทราย และดินทราย ซึ่งจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับความลาดเอียงของหนองหรือบ่อ เพื่อเป็นการช่วยป้องกันหรือชะลอการพังทลายของหน้าดินตามหลักวิชาการด้านวิศวกรรม และเป็นข้อกำหนดความลึกของหนองหรือบ่อในดินแต่ละประเภทอีกด้วย

การใช้งานแบบรายละเอียดการปรับปรุงแบบแปลงที่ดิน

การใช้งานแบบรายละเอียดการปรับปรุงแปลงที่ดินจะต้องใช้แบบประกอบกันทั้งแบบแนวคิดภูมิสังคมและแบบทางวิศวกรรมหรือแบบรายละเอียดการปรับปรุงแบบแปลงที่ดิน โดยจะมีข้อกำหนดและเงื่อนไขสำหรับเจ้าของพื้นที่ดังนี้

1. รูปทรงของหนองให้เป็นไปตามแบบแนวคิดทางภูมิสังคม หากมีความต้องการเปลี่ยนแปลงขนาดหรือรูปทรงของหนองเจ้าของพื้นที่จะเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำแบบใหม่ตามความต้องการของตนเองและต้องแจ้งขอยกเลิกการใช้แบบมาตรฐาน
2. จำนวนหนอง,ขนาด หรือปริมาตรดินขุดในแบบแนวคิดทางภูมิสังคมที่ระดับด้านมุล่างขวามือ ไม่สามารถนำไปอ้างอิงในการขุดปรับพื้นที่ได้
3. ผู้ใช้งานแบบโดยความยินยอมจากเจ้าของที่สามารถปรับเปลี่ยนตำแหน่งของหนอง, นา และโคกได้ตามข้อจำกัดในพื้นที่ เช่น มีต้นไม้ขวาง แต่ห้ามเปลี่ยนรูปทรงและขนาดของหนองเพราะจะมีผลต่อการคำนวณปริมาตรดินขุด หากมีการปรับรูปทรงจะถือว่าแบบมาตรฐานใช้อ้างอิงไม่ได้
4. แบบทางวิศวกรรมจะเป็นแบบที่ให้รายละเอียดงานปรับปรุงแปลงที่ดินที่ได้รับการออกแบบและคำนวณปริมาตรดินขุดที่จะใช้ในการตรวจรับงาน ดังนั้นหากเจ้าของพื้นที่ใช้แบบมาตรฐานในการปรับปรุงแปลงที่ดิน และหากการขุดหนองเป็นไปตามรูปทรง, ขนาดที่ระบุในแบบมาตรฐานวิศวกรรม ให้คิดปริมาตรดินขุดที่เกิดจากการขุดหนองตามที่ระบุในแบบมาตรฐานวิศวกรรม
5. การขุดหนองไม่จำเป็นจะต้องขุดตามจำนวนที่ระบุในแบบมาตรฐานวิศวกรรม โดยปริมาตรดินขุดในการตรวจรับงานจะคิดจาก
  - 5.1. ปริมาตรดินขุดหนองตามจำนวนหนองที่ขุดจริงในพื้นที่ที่เข้าโครงการ เช่น ในแบบมาตรฐานวิศวกรรมระบุ 2 หนอง แต่เจ้าของที่ต้องการขุดแค่ 1 หนอง เพราะฉะนั้น

ปริมาณดินขุดหนองจะคิดแค่หนองเดียว ส่วนปริมาณดินขุดของหนองที่ไม่ได้ขุดสามารถนำไปขุดร่องน้ำ, คลอง หรือคลองไส้ไก่ ในพื้นที่ที่เข้าโครงการได้ แต่ต้องมีปริมาณดินขุดรวมกันทั้งหมดไม่เกินที่กำหนดในแบบมาตรฐานวิศวกรรม

5.2. ปริมาณดินที่ขุดได้จริงจากคลอง, คลองไส้ไก่หรือร่องน้ำ (รูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมู)

5.3. ปริมาณดินที่ไม่ได้ขุดหนองสามารถนำไปใช้ในการขุดคลอง, คลองไส้ไก่ หรือร่องน้ำ แต่ปริมาณดินรวมต้องไม่เกินปริมาณดินรวมที่ระบุในแบบ เช่น พื้นที่ขนาด 3 ไร่ ที่ระบุปริมาณดินขุด 4,000 ลบ.ม มีการระบุจำนวนหนอง 2 หนอง แต่เจ้าของที่ไม่ต้องการขุดหนองเนื่องจากมีอยู่แล้ว ดังนั้นเจ้าของที่สามารถขุดร่องน้ำ, คลอง หรือ คลองไส้ไก่ ในพื้นที่ที่เข้าโครงการได้ แต่ต้องมีปริมาณดินขุดรวมไม่เกิน 4,000 ลบ.ม

6. รูปทรงของคลองไส้ไก่ให้ขุดภาคตัดขวางเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมูเพื่อสะดวกในการคำนวณ และตรวจนับปริมาณดินขุด

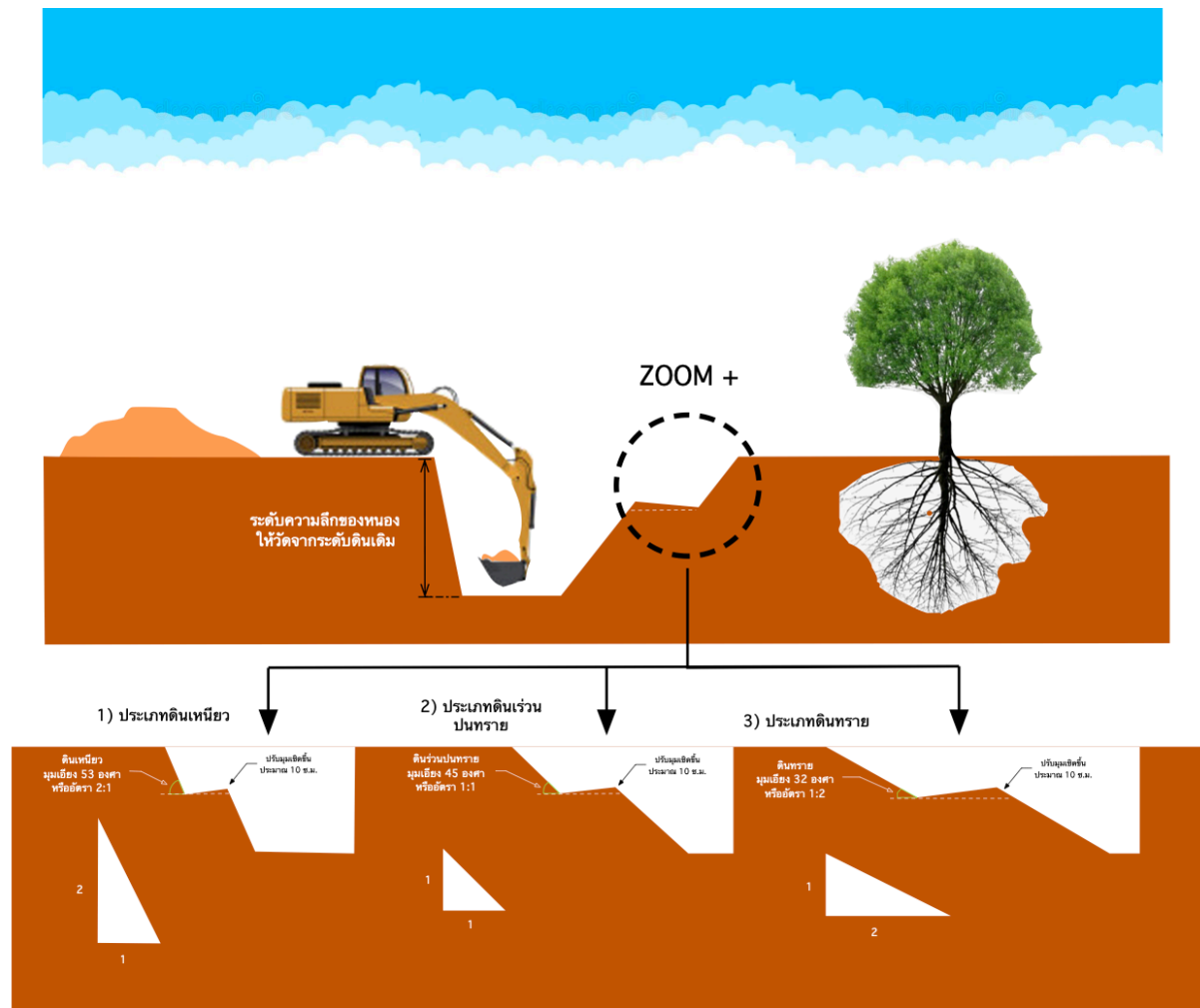
7. การขุดดินหรือขนดินนอกพื้นที่ที่กำหนดเข้าโครงการ ถึงแม้จะเป็นที่ดินแปลงเดียวกัน ขอให้อยู่ในดุลยพินิจของผู้ตรวจรับมอบงาน เช่น เข้าโครงการ 3 ไร่ แต่พื้นที่ดินทั้งแปลง 10 ไร่ การขุดหนองหรือคลอง, ร่องน้ำควรขุดปรับในพื้นที่ 3 ไร่ เท่านั้น

8. ในส่วนการออกแบบความลาดเอียงหนองในแบบมาตรฐานวิศวกรรม วิศวกรใช้ข้อมูลคุณสมบัติดินตามค่ามาตรฐานขุดดิน จึงไม่สามารถใช้ค่าความลาดเอียง, ขนาดตะพักชัน พักหรือความลึกในแบบมาตรฐานวิศวกรรมเป็นการยืนยันการป้องกันการพังทลายของดินได้ หากเจ้าของพื้นที่ต้องการทราบเสถียรภาพของดินอย่างชัดเจน เจ้าของพื้นที่สามารถนำดินในพื้นที่ไปตรวจสอบคุณสมบัติที่สถาบันตรวจสอบคุณสมบัติดินมาตรฐาน เช่น ในห้องปฏิบัติการมหาวิทยาลัย แล้วนำไปคำนวณค่าเสถียรภาพของดินโดยวิศวกร

9. หากเจ้าของพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปทรงหนอง, ขนาดของหนอง เจ้าของพื้นที่, ผู้ควบคุมงาน และผู้ตรวจรับมอบงาน ไม่สามารถใช้แบบมาตรฐานวิศวกรรมในการอ้างอิงใด ๆ ทั้งสิ้น

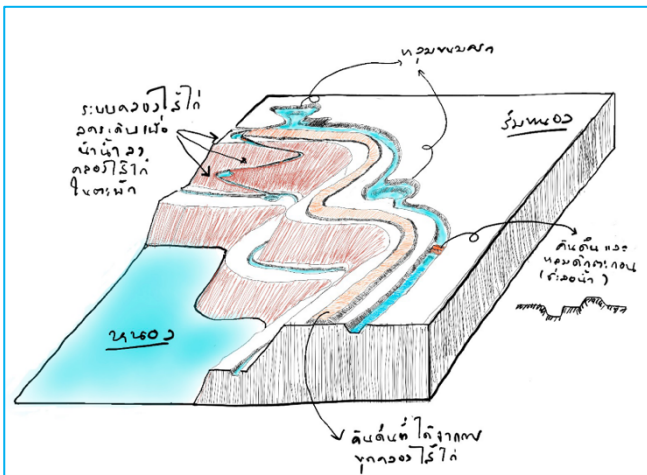

ซึ่งนี้ความลึกของหนองจะขึ้นกับขนาดความกว้างของหนองและความลาดเอียงของตะพักหรือ
ชันพัก

ภาพแสดงความลาดเอียงตามประเภทของดิน

ในกรณีที่ดินของผู้ใช้งานเป็นดินประเภทดินทรายหากพิจารณาจากความลาดเอียงที่มากกว่าดินทุกประเภท คือ ประมาณ 30° ซึ่งอาจจะมีผลต่อความลึกและความกว้างของหนอง คือ ความลึกจะได้ไม่มากและบ่อต้องมีความกว้างมากขึ้น หากเจ้าของพื้นที่ต้องการให้หนองมีความลึกเพิ่มขึ้นและความกว้างลดลง เจ้าของพื้นที่สามารถเลือกแบบที่มีความลาดเอียง 45° (ดินร่วนปนทราย) ได้ แต่จะต้องมีการจัดทำแนวป้องกันพังทลายหน้าดินด้วยโคลงไส้ไก่และการทำตะพักย่อยเพื่อปลูกแฝก

โคลงไส้ไก่ชะลอการพังของขอบหนอง

การปรับตะพักย่อยเพื่อชะลอการพังของหนอง

การตรวจสอบประเภทของดินแบบง่าย

เทคนิคการตรวจสอบประเภทดินแบบง่ายที่ผู้ใช้คู่มือฉบับนี้สามารถทำได้ด้วยตนเองตามขั้นตอนดังนี้

1. ใช้จอบขุดดินความลึกประมาณ 30 เซนติเมตร ตามแนวหนองที่จะขุด หลากๆจุด
2. นำดินขึ้นมาปั้นให้เป็นรูปดินสอหรือรูปแท่งเทียนความยาวประมาณ 5 เซนติเมตร
3. ยกดินที่ปั้นขึ้นในแนวตั้ง
  - 3.1. ถ้าแท่งดินคงรูปไม่หลุดขาดจากกัน สรุปลงได้ว่าดินในพื้นที่เป็น “ดินเหนียว”

3.2. หลังจากยกขึ้นแล้วแบ่งดินหลุดขาดจากกัน สรุปได้ว่าดินในพื้นที่เป็น “ดินร่วนปนทราย”

3.3. หากไม่สามารถขึ้นรูปได้ ถือว่าเป็น “ดินทราย”

การทดสอบประเภทของดิน

A ดินเหนียว (>1.5 Ton / ft²) จะคงรูปไม่เปลี่ยนหรือหลุดร่วงเมื่อปั้นเป็นรูปดินสอ

B ดินร่วนปนทราย (0.5 - 1.5 Ton / ft²) ปั้นเป็นรูปดินสอได้ แต่เมื่อยกขึ้นจากและหลุด

C ดินทราย (<0.5 Ton / ft²) ไม่สามารถขึ้นเป็นรูปดินสอได้

ภาพแสดงการทดสอบแยกประเภทของดินแบบง่าย

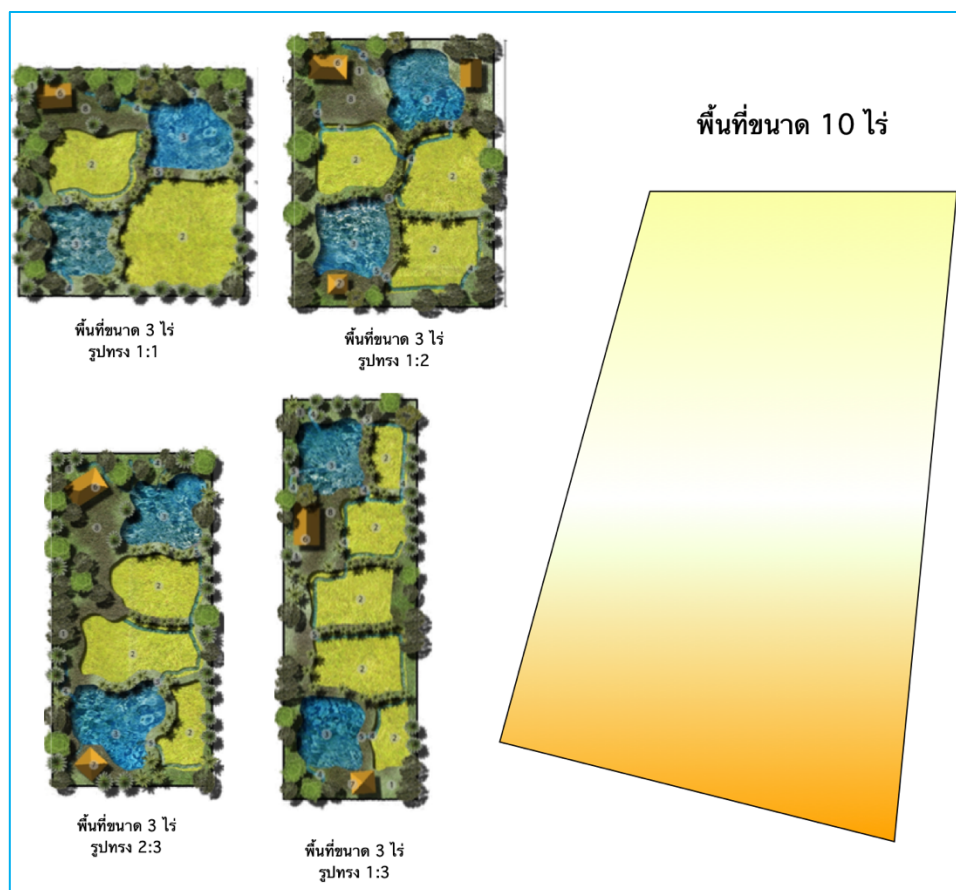
ผู้ใช้แบบจะต้องพิจารณาเลือกแบบเพื่อไปใช้งานให้ถูกต้อง ทั้งขนาด, รูปทรงที่ดิน, ประเภทของดิน เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการออกแบบพื้นที่

การคัดเลือกแบบเพื่อใช้งานและการปรับย้ายตำแหน่งของหนองหรือบ่อ

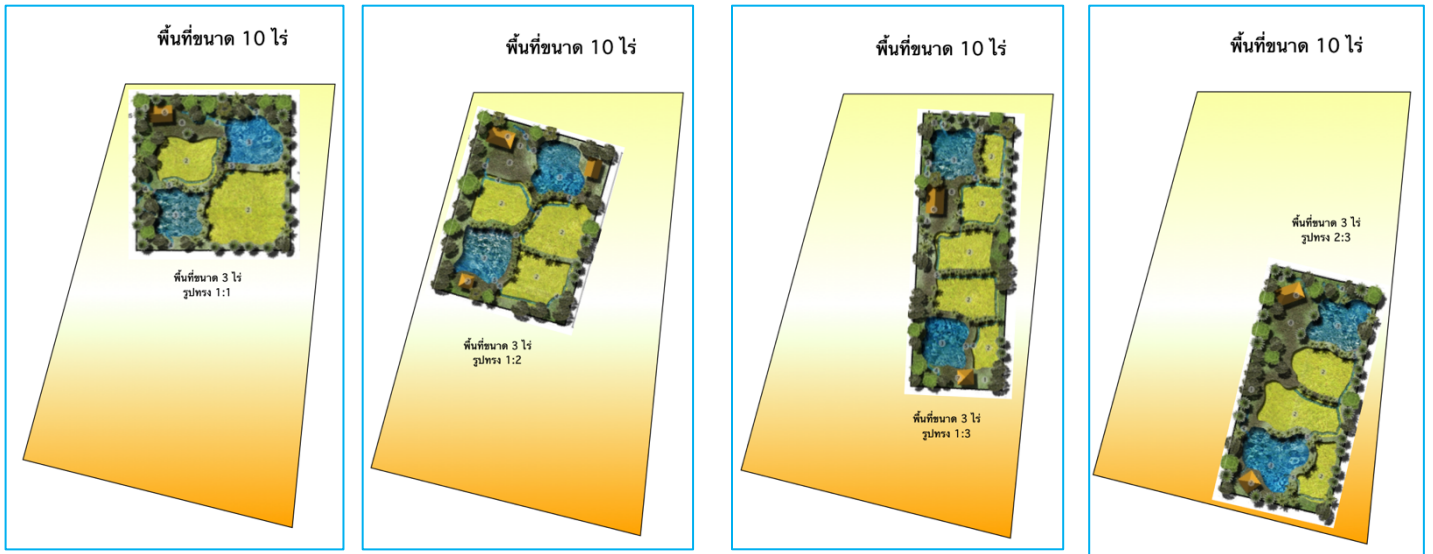
เจ้าของพื้นที่เมื่อได้รับชุดแบบมาตรฐานจากกรมการพัฒนาชุมชนแล้ว จะต้องทำการคัดเลือกแบบมาตรฐานที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตน ทั้งขนาด, รูปทรง, ประเภทของดิน และองค์ประกอบอื่น

ในกรณีที่ขนาดพื้นที่เท่ากับขนาดพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ เช่น พื้นที่มีขนาด 1 ไร่และเข้าร่วมโครงการในส่วนครัวเรือนต้นแบบขนาด 1 ไร่ ให้เจ้าของพื้นที่เลือกรูปแบบของพื้นที่ที่เหมาะสมกับรูปแบบแปลงที่ดินของตนเอง ในขนาด สัดส่วน 1:1, 1:2, 1:3 หรือ 2:3

ในกรณีที่แปลงที่ดินของเจ้าของที่มีขนาดใหญ่กว่าพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ เช่น พื้นที่ของเจ้าของพื้นที่ มีขนาด 10 ไร่ แต่เข้าร่วมโครงการครัวเรือนต้นแบบ ขนาด 3 ไร่ เจ้าของพื้นที่สามารถเลือกขอบเขตและพื้นที่ในการทำงานตาม สัดส่วน 1:1, 1:2, 1:3 หรือ 2:3

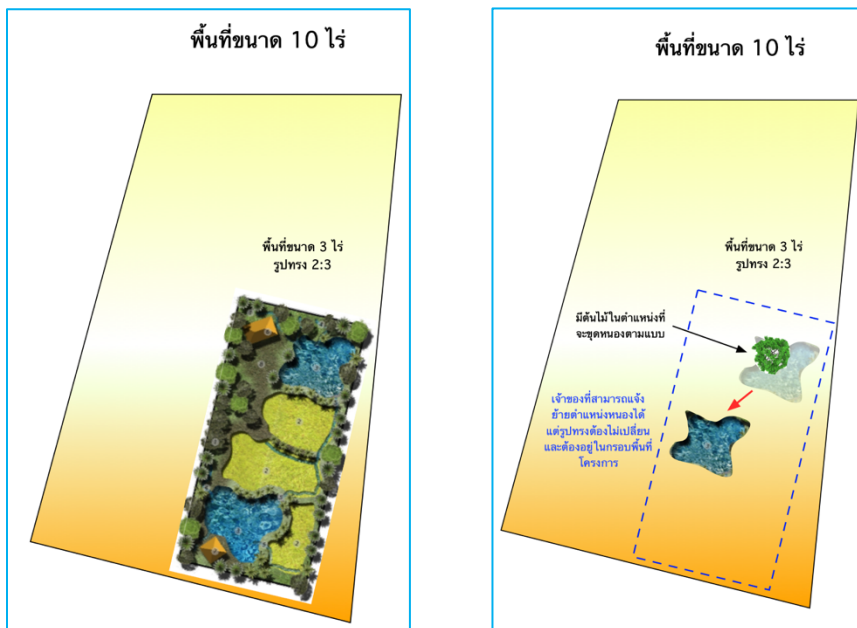

ภาพตัวอย่างการเลือกรูปแบบพื้นที่ในพื้นที่ที่ใหญ่กว่าพื้นที่โครงการ

ภาพตัวอย่างการเลือกรูปแบบพื้นที่ในพื้นที่ที่ใหญ่กว่าพื้นที่โครงการ

ผู้ใช้แบบหรือเจ้าของพื้นที่ยังสามารถปรับตำแหน่งหนองได้ตามที่ต้องการในพื้นที่เข้าร่วมโครงการ ดังตัวอย่างด้านล่าง

ภาพตัวอย่างการย้ายตำแหน่งของหนองในกรณีมีข้อจำกัดในพื้นที่

คำแนะนำการคำนวณด้านวิศวกรรม

การคำนวณทางวิศวกรรมสำหรับการขุดปรับรูปแปลงที่ดินมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้ใช้งานได้รับประโยชน์จากการใช้งานแบบสู่การปรับรูปแปลงที่ดินอย่างสูงสุด เป็นธรรมและโปร่งใสตรวจสอบได้ โดยการคำนวณในแต่ละหัวข้อจะเน้นการทำงานแบบง่ายโดยยึดหลักวิชาชีพทางวิศวกรรม

1. การคำนวณความลาดเอียงและเสียรภาพของดิน

1.1. การใช้ค่าความลาดเอียงตามมาตรฐาน OSHA Technical Manual -Excavations:

Hazard Recognition in Trenching and Shoring ที่มีการกำหนดค่าความลาดเอียงตามลักษณะประเภทของดินเพื่อความปลอดภัยในการขุดร่อง

Table V:2-1. Allowable Slopes

Soil type	Height:Depth ratio	Slope angle
Stable Rock	Vertical	90°
Type A	¾:1	53°
Type B	1:1	45°
Type C	1½:1	34°

ภาพแสดงตารางความลาดเอียงมาตรฐาน OSHA

OSHA – Occupational Safety Health Administration

1.2. การคำนวณเสถียรภาพของดินด้วยมุมลาดเอียงโดยหลักทางฟิสิกส์

ค่าความปลอดภัย = แรงต้านการไหล / แรงขับเคลื่อนการไหล

Factor of Safety = Resisting Force / Driving Force

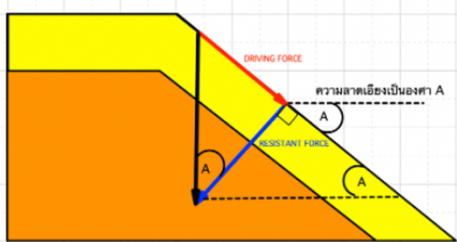
แรงขับเคลื่อนการไหล (นิวตัน / ตรม.) = ความหนาชั้นดิน (เมตร) x ความหนาแน่นของดิน (กก./ลบ.ม) x ค่าคงที่แรงโน้มถ่วงที่ระดับน้ำทะเล 9.80 นิวตัน/กก. x ค่า sin A

แรงต้านการไหล (นิวตัน / ตรม.) = ความหนาชั้นดิน (เมตร) x ความหนาแน่นของดิน (กก./ลบ.ม) x ค่าคงที่แรงโน้มถ่วงที่ระดับน้ำทะเล 9.80 นิวตัน/กก. x ค่า cos A + ค่าการยึดเกาะของดิน

Factor of Safety = Resisting Force / Driving Force

Driving Force (N/m²) = Thickness (m) x Soil Density (Kg/m³) x 9.80 N/kg x sin A

Resisting Force (N/m²) = (Thickness (m) x Soil Density (Kg/m³) x 9.80 N/kg x Cos A) + Cohesion

Target Factor of safety > 1.0					
มุมลาดเอียง - A	ความหนาชั้นดิน - T	ความหนาแน่นของดิน - C	แรงโน้มถ่วงที่ระดับน้ำทะเล - g	ค่าการยึดเกาะดิน - C	อัตราความปลอดภัย
(องศา)	(เมตร)	กก. / ลบ.ม	นิวตัน / กก.	นิวตัน / ตรม.	> 1.0
30	3	1,650	9.8	10,000	2.1
45	3	1,650	9.8	10,000	1.3
60	3	1,650	9.8	10,000	0.8

ภาพแสดงตัวอย่างผลการคำนวณค่าความปลอดภัยแต่ละมุมลาดเอียง

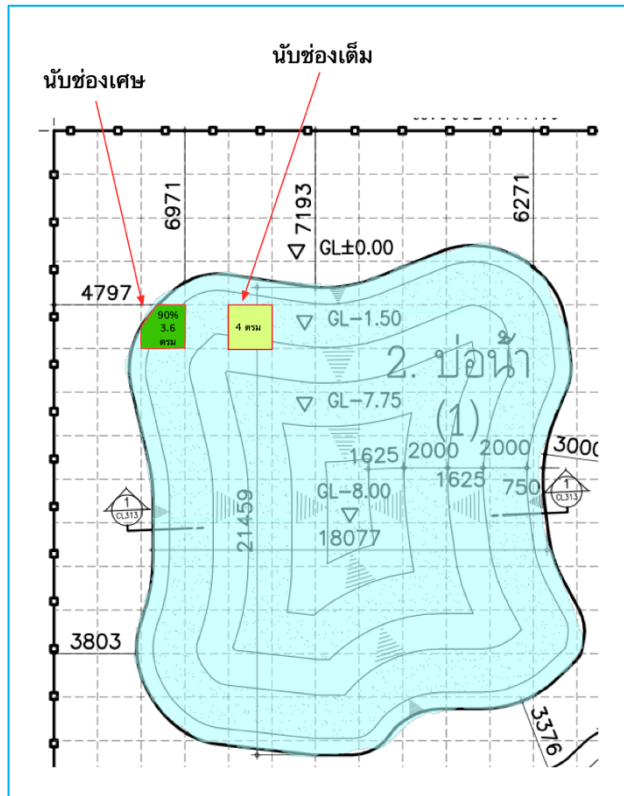
ค่าความแม่นยำของผลการคำนวณจะขึ้นอยู่กับค่าของคุณสมบัติของดิน เช่น ค่าความหนาแน่นของดินที่ได้รับการตรวจวัดจากห้องปฏิบัติการหรือมีผลการวิจัยรองรับ หรือค่าการยึดเกาะของดิน หรือ Soil Cohesion โดยในการจัดทำแบบมาตรฐานและคู่มือการใช้งานจะใช้ค่าเฉลี่ยในการคำนวณและออกแบบ

ในทางทฤษฎีผลจากการคำนวณค่าความปลอดภัยที่มากกว่า 1.0 มีค่าเสถียรภาพอยู่ในเกณฑ์ที่มีความเสี่ยงในการพังทลายน้อย ในทางปฏิบัติมุมความลาดเอียงที่ทำให้ค่าความปลอดภัย (Factor of Safety) เกิน 1.5 ขึ้นไปจะช่วยลดความเสี่ยงในการพังทลายหน้าดินได้ดีในกรณีที่ไม่มีผลจากปัจจัยอื่น เช่น น้ำฝน ดังนั้นควรต้องมีมาตรการด้านอื่นเสริมประกอบเพื่อลดอัตราความเสี่ยงให้ลดน้อยลงไป เช่น การปลูกแฝก, การห่มคลุมดิน หรือการขุดคลองไส้ไก่รอบหนอง เป็นต้น

2. การคำนวณพื้นที่ผิวหนองหรือบ่อในแต่ละชั้นความสูง

2.1. การคำนวณพื้นที่ผิวแบบการนับช่องกริด

การคำนวณพื้นที่ผิวของหนองในแต่ละชั้นความสูงโดยวิธีนับช่องกริดรวมกัน ในแต่ละช่องกริด มีขนาด 2 x 2 เมตร คือ 4 ตารางเมตร หากมีขนาดเต็มช่องหมายถึง 1 ช่องมีพื้นที่ 4 ตารางเมตร หากเป็นเศษก็ให้คิดเป็นจำนวนร้อยละหรือเปอร์เซ็นต์ของช่องเต็ม เช่น ตัวอย่างด้านล่าง ช่องสี่เหลี่ยมคือ จำนวนเต็ม 4 ตรม. ส่วนสี่เหลี่ยมเป็นเศษประมาณ 90% ดังนั้นจึงมีพื้นที่ = 90% x 4 ตรม = 3.6 ตรม.

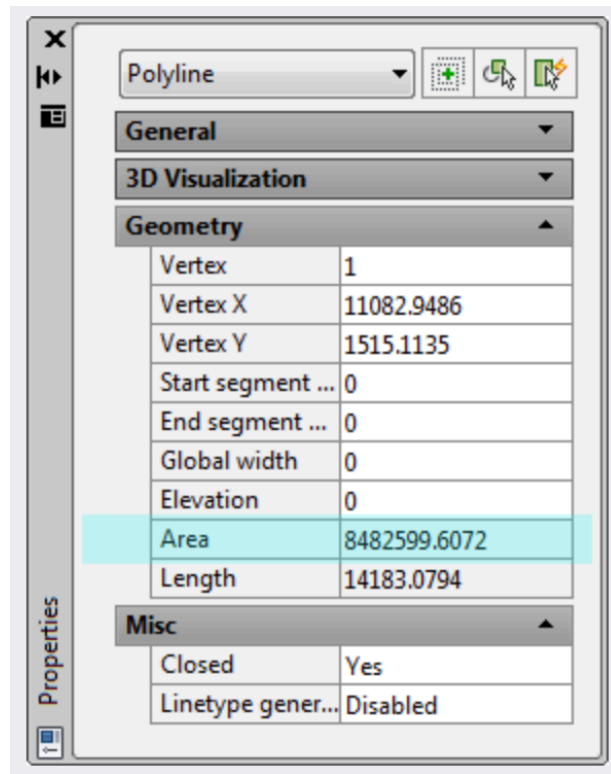

ตัวอย่างการนับช่องกริดแบบเต็มช่องและแบบเศษ

2.2. การคำนวณพื้นที่โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ Auto-Cad

โปรแกรมที่ใช้ในการสร้างแบบทางวิศวกรรม Auto-Cad จะมีคุณสมบัติในเรื่องการคำนวณพื้นที่สำหรับรูปทรงอิสระ 2 มิติ

แบบมาตรฐานที่ทางกรมการพัฒนาชุมชนพัฒนาขึ้นโดยความร่วมมือจากสมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในการคำนวณพื้นที่ผิวเพื่อการคำนวณปริมาตรดินขุด ใช้โปรแกรม Auto-Cad ในการสร้างแบบและคำนวณพื้นที่รูปทรงอิสระ (Polyline) ในแต่ละชั้นความสูง

ตัวอย่างการใช้ฟังก์ชันในการคำนวณพื้นที่รูปทรงอิสระ Polyline

3. การคำนวณหาปริมาตรดินขุด

3.1. การหาปริมาตรดินขุดหนองรูปทรงอิสระ ให้ใช้วิธีการ Contour Method หรือวิธีเส้นชั้นความสูง คือให้นำพื้นที่หน้าตัดของแต่ละชั้นความสูงมารวมกันหารสองแล้วคูณด้วยระยะห่างจากกันระหว่าง 2 ชั้นความสูง

แบบมาตรฐานที่ทางกรมการพัฒนารัฐบาลพัฒนาขึ้นโดยความร่วมมือจากสมาคมศิษย์เก่าวิศวกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในการคำนวณปริมาตรดินขุดใช้วิธี

Contour Method

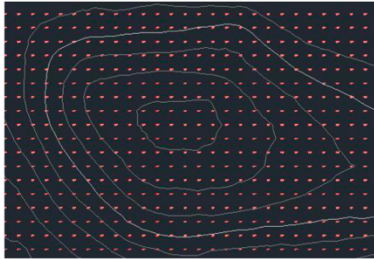
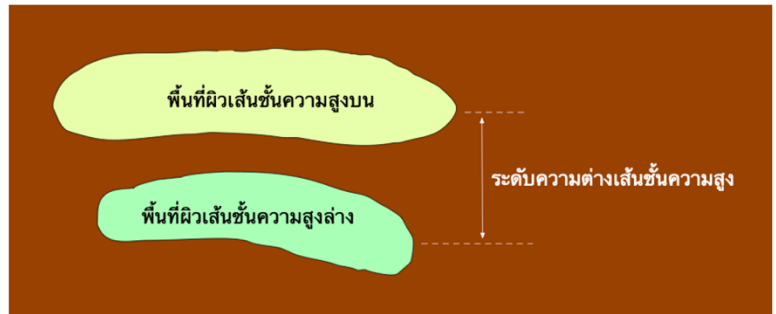

Figure 5. AutoCAD image of the closed contours.

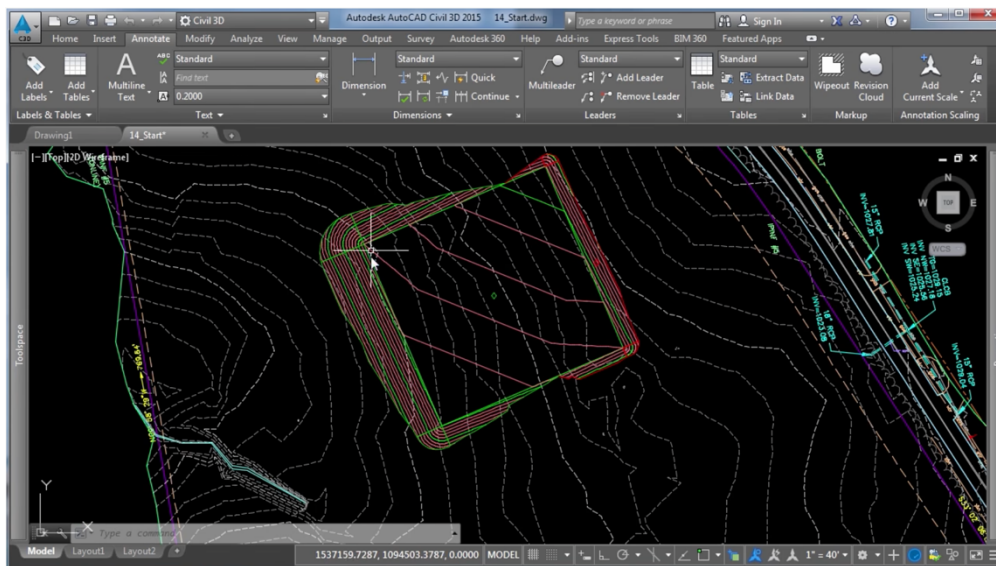
$$\text{Volume} = C \left(\frac{A_1 + A_2}{2} \right)$$

ปริมาตรดินขุด = ระดับความต่างเส้นความสูง x
ค่าเฉลี่ยผลรวมพื้นที่หน้าตัดของเส้นชั้นความสูง

ภาพแสดงการหาปริมาตรดินขุดโดย Contour Method

3.2. การหาปริมาตรดินขุดด้วยโปรแกรม Auto-Cad เป็นอีกวิธีการที่ใช้ในการคำนวณหาปริมาตรดินขุดที่เป็นที่ยอมรับ แต่ยังคงมีความยุ่งยากในเรื่องการใช้งานและต้องใช้คนที่มีความชำนาญในการจัดทำแบบและคำนวณ

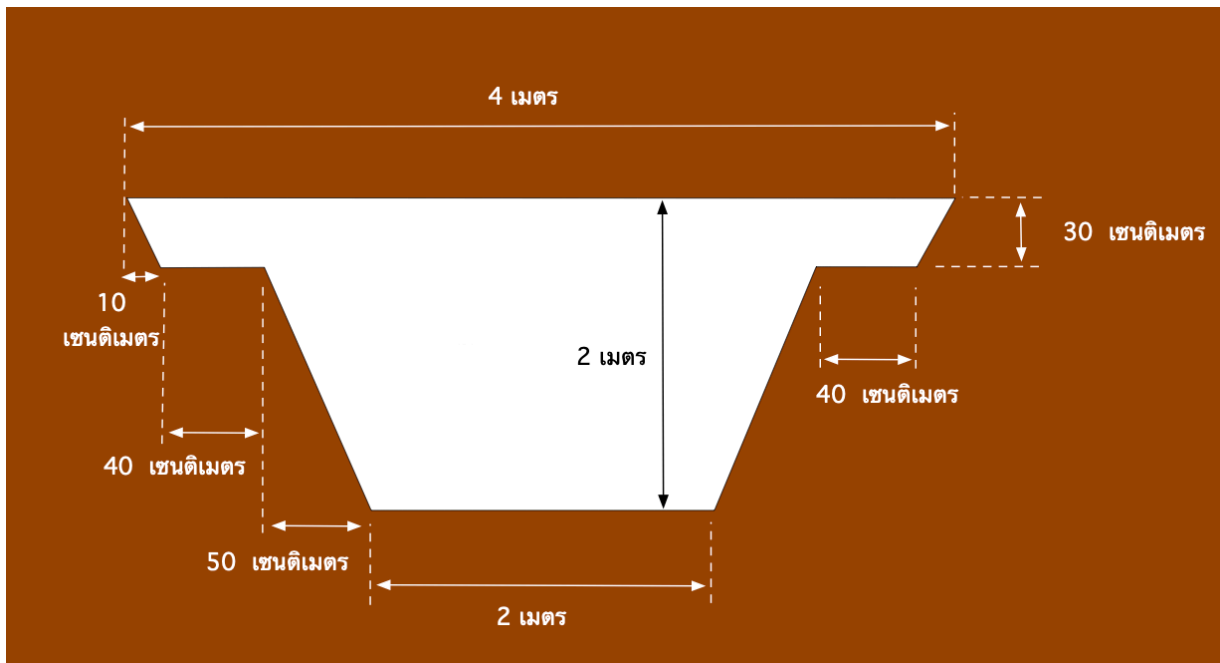

ภาพแสดงการหาปริมาตรดินขุดด้วยโปรแกรม Auto-Cad

4. การคำนวณปริมาตรดินขุดร่องน้ำ, คลอง หรือ คลองไส้ไก่

การขุดร่องน้ำ, คลอง หรือคลองไส้ไก่ แนะนำให้ขุดเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมูเพื่อลดการพังทลายของหนอง ดังนั้นการคำนวณปริมาตรดินขุดจะสามารถคำนวณได้ด้วยสูตรคำนวณด้านล่าง

ปริมาตรดินขุด = $\frac{1}{2} \times$ ผลรวมด้านคู่ขนาน (ม.) $\times$ ความลึกของคลอง (ม.) $\times$ ความยาวของคลอง (ม.)

ภาพแสดงตัวอย่างการขุดคลองรูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมู

จากภาพด้านบนพบว่ามีรูปสี่เหลี่ยมคางหมูซ้อนกัน 2 รูป ดังนั้นจึงต้องคำนวณเป็นสองส่วน สมมุติว่าคลองนี้ยาว 100 เมตร

ดังนั้นปริมาตรดินขุดจะสามารถคำนวณดังนี้

$$\begin{aligned}\text{ปริมาตรดินขุด} &= ((\frac{1}{2} \times (4 + 3.8) \times 0.3) + (\frac{1}{2} \times (3 + 2) \times 1.7)) \times 100 \text{ ม.} \\ &= (1.17 + 4.25) \times 100 \text{ ม.} \\ &= 542 \text{ ลบ.ม}\end{aligned}$$

5. การคำนวณปริมาตรดินขุดในกรณี ที่ไม่สามารถขุดหนองได้ตามความลึกของในแบบมาตรฐานวิศวกรรม เช่น กรณีที่ขุดหนองรูปทรงตามแบบมาตรฐานวิศวกรรมแต่ขุดเจอชั้นหินหรือเจอน้ำใต้ดิน ทำให้ขุดต่อไม่ได้ การคำนวณปริมาตรดินขุดให้ใช้วิธีการ Contour Method ตามข้อ 3.1 ที่ระดับความลึกที่ได้ โดยให้วิศวกรโยธาระดับภาคีวิศวกรรับรองรายการคำนวณคิวดิน

คำแนะนำการขุดหนองและองค์ประกอบของหนอง

การปรับปรุงแปลงที่ดินหลังจากที่ได้รับแบบมาตรฐานแล้ว คำแนะนำในการปรับพื้นที่ (Project Execution) จะมีขั้นตอนการทำงานดังนี้

1. ประเมินความเสี่ยง แผนการบริหารจัดการความเสี่ยง (Risk Assessment)
2. การวางแผนปฏิบัติงาน (Project Execution Plan)
3. การสำรวจพื้นที่ (Site Survey)
4. ปรับแบบเพื่อการดำเนินการ (Approved For Construction Design)
5. การเตรียมการเข้าพื้นที่ปฏิบัติงาน (Mobilization and Site Clearance)
6. การปฏิบัติงานตามแผนงาน (Construction)
7. แผนการควบคุม, กำกับติดตาม และประเมินผล (Project Control , Monitoring and Assessment)
8. การตรวจสอบ, ทดสอบการใช้งาน ก่อนการส่งมอบงาน (Commissioning)

ประเมินความเสี่ยง แผนการบริหารจัดการความเสี่ยง (Risk Assessment)

การประเมินความเสี่ยงและการวางแผนการบริหารความเสี่ยงจะช่วยลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนการปฏิบัติงาน โดยจะต้องมีการทำงานร่วมกับผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานและเจ้าของพื้นที่ที่เข้าใจภูมิศาสตร์และสังคมศาสตร์เป็นอย่างดี

ความเสี่ยง	แนวทางปฏิบัติเพื่อลดความเสี่ยง
สภาพพื้นที่เข้าถึงได้ยาก มีอุปสรรคในการเข้าถึง เช่น ทางเข้าออกพื้นที่มีข้อจำกัด	<ul style="list-style-type: none"> สำรวจพื้นที่และวางแผนการเข้าพื้นที่พร้อมประสานงานกับพื้นที่รอบข้างให้เรียบร้อย
ราคาการปรับพื้นที่เกินงบประมาณ เนื่องจากปริมาณงานหรือเวลาในการทำงานล่าช้าไม่เป็นไปตามแผนงาน	<ul style="list-style-type: none"> กำหนดขอบเขตในการทำงาน เงื่อนไขการทำงานให้มีความชัดเจน และมีเอกสารหรือสัญญากำหนด มีการตรวจสอบ ติดตามประเมินผลพร้อมรายงานสม่ำเสมอ
สภาพภูมิอากาศ, สภาพแวดล้อมในการทำงานที่เป็นอุปสรรค เช่น การขุดปรับในช่วงหน้าฝน, สภาพพื้นที่น้ำท่วมขังตลอดเวลา	<ul style="list-style-type: none"> หลีกเลี่ยงการขุดปรับในช่วงฤดูมรสุม เตรียมข้อมูลด้านการพยากรณ์และคาดการณ์สภาพอากาศ เพื่อใช้ในการวางแผนการทำงาน
การขุดปรับส่งผลกระทบต่อแปลงรอบข้าง เช่น ดินทรุดตัว, น้ำซึมจากแปลงด้านข้าง	<ul style="list-style-type: none"> ควรมีการขออนุญาตขุดอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ควรมีการสื่อสารแปลงรอบข้างให้รับทราบ
เครื่องจักรเสียหายระหว่างการทำงาน	<ul style="list-style-type: none"> มีการตรวจสอบสภาพเครื่องจักรสม่ำเสมอ
อุบัติเหตุจากการทำงาน เช่น คนทำงานใกล้เครื่องจักร, ดินโคลนถล่ม	<ul style="list-style-type: none"> มีการประเมินการทำงานคน-เครื่องจักร และชี้บ่งสถานที่อันตราย

ภาพแสดงตัวอย่างการประเมินความเสี่ยงและการบริหารจัดการความเสี่ยง

การวางแผนปฏิบัติงาน (Project Execution Plan)

การวางแผนงานตามลำดับขั้นตอนมีความจำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติงานในการควบคุมงานให้เป็นไปตามตารางเวลาและแผนงานในกิจกรรมอื่น ๆ และเพื่อให้เกิดความเข้าใจหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละงานและช่วงเวลา

แผนปฏิบัติงานบริเวณพื้นที่โครงการ				วัน																																																												หมายเหตุ		
ลำดับ	รายการ	ระยะเวลา	เริ่ม	เสร็จ	ผู้รับผิดชอบ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58		59	60
1	งานทำแบบวิศวกรรม	xx	xxx	xxx	xxxxx	[Bar chart showing activity from day 1 to 6]																																																												
2	ขออนุญาตการขุด	xx	xxx	xxx	xxxxx	[Bar chart showing activity from day 8 to 18]																																																												
3	การสำรวจพื้นที่การทำงานเพื่อสรุปแบบและแผนการขุด	xx	xxx	xxx	xxxxx	[Bar chart showing activity from day 10 to 19]																																																												
4	กิจกรรมประเมินความเสี่ยงและแผนการจัดการ	xx	xxx	xxx	xxxxx	[Bar chart showing activity from day 11 to 13]																																																												
5	งานเตรียมพื้นที่การทำงาน	xx	xxx	xxx	xxxxx	[Bar chart showing activity from day 20 to 22]																																																												
6	งานขุดปรับหนองหมายเลข 1	xx	xxx	xxx	xxxxx	[Bar chart showing activity from day 24 to 25]																																																												
7	งานปรับโคกหมายเลข 1	xx	xxx	xxx	xxxxx	[Bar chart showing activity from day 27 to 28]																																																												
8	งานขุดปรับหนองหมายเลข 2	xx	xxx	xxx	xxxxx	[Bar chart showing activity from day 30 to 31]																																																												
9	งานปรับโคกหมายเลข 2	xx	xxx	xxx	xxxxx	[Bar chart showing activity from day 33 to 34]																																																												
10	งานปรับแปลงนาและคันนา	xx	xxx	xxx	xxxxx	[Bar chart showing activity from day 36 to 37]																																																												
11	งานขุดคลอง, หลุมขุมครก	xx	xxx	xxx	xxxxx	[Bar chart showing activity from day 39 to 40]																																																												
12	งานปรับคันกั้นน้ำ	xx	xxx	xxx	xxxxx	[Bar chart showing activity from day 42 to 43]																																																												
13	การตรวจสอบ ทดสอบ และ สวมอบงาน	xx	xxx	xxx	xxxxx	[Bar chart showing activity from day 45 to 46]																																																												

ภาพแสดงตัวอย่างแผนปฏิบัติงาน

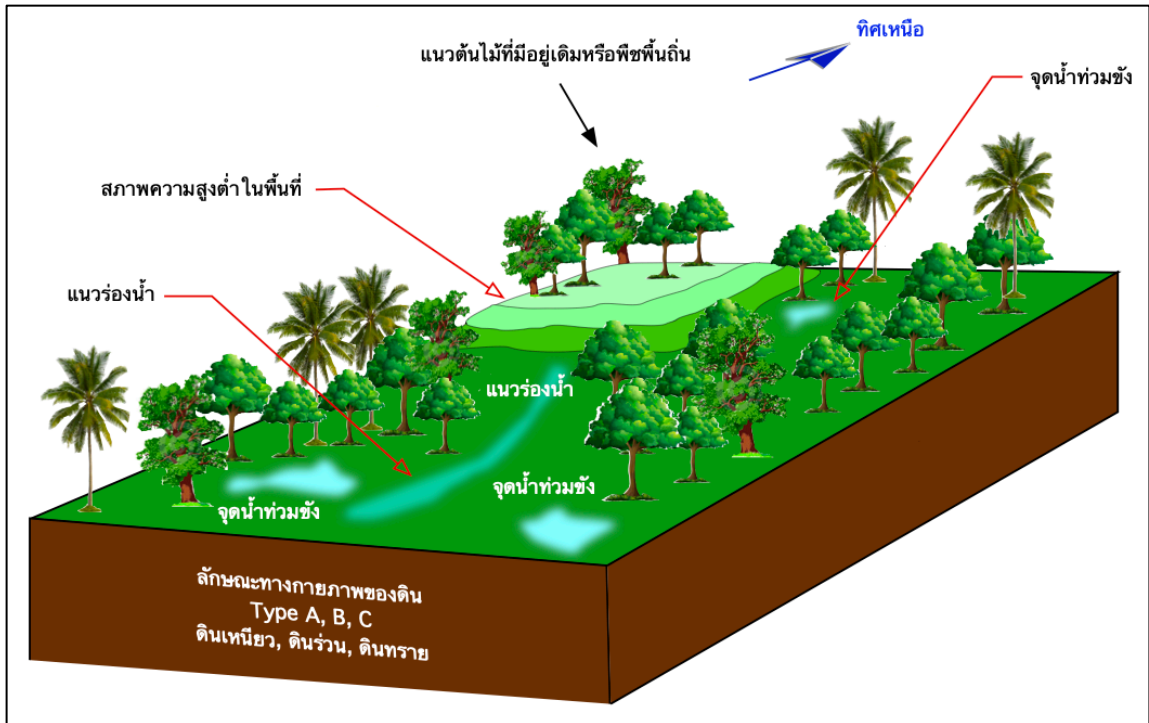
การสำรวจพื้นที่ (Site Survey)

การสำรวจพื้นที่เพื่อการประเมินความเสี่ยงและแผนปฏิบัติงาน ที่จะทำให้ ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจพื้นที่และมีการปรับแบบให้เข้ากับลักษณะทางภูมิศาสตร์และ สังคมศาสตร์ ตามข้อจำกัดในพื้นที่ตนเองก่อนเริ่มปฏิบัติงาน

ปัจจัยในการสำรวจพื้นที่

- ทิศทางลมและแสง
- ลักษณะของพื้นดินและประเภทดิน
- ความลาดเอียงสูงต่ำในพื้นที่
- ร่องน้ำ, ทางน้ำ, จุดน้ำท่วมขัง
- ตำแหน่งของต้นไม้, ประเภทต้นไม้, พันธุ์ไม้
- ทางเข้าออกพื้นที่
- พื้นที่โดยรอบ
- แหล่งน้ำสาธารณะ

- ถนนสาธารณูปโภคในพื้นที่และพื้นที่โดยรอบ
- จุดพักสำหรับผู้ปฏิบัติงาน

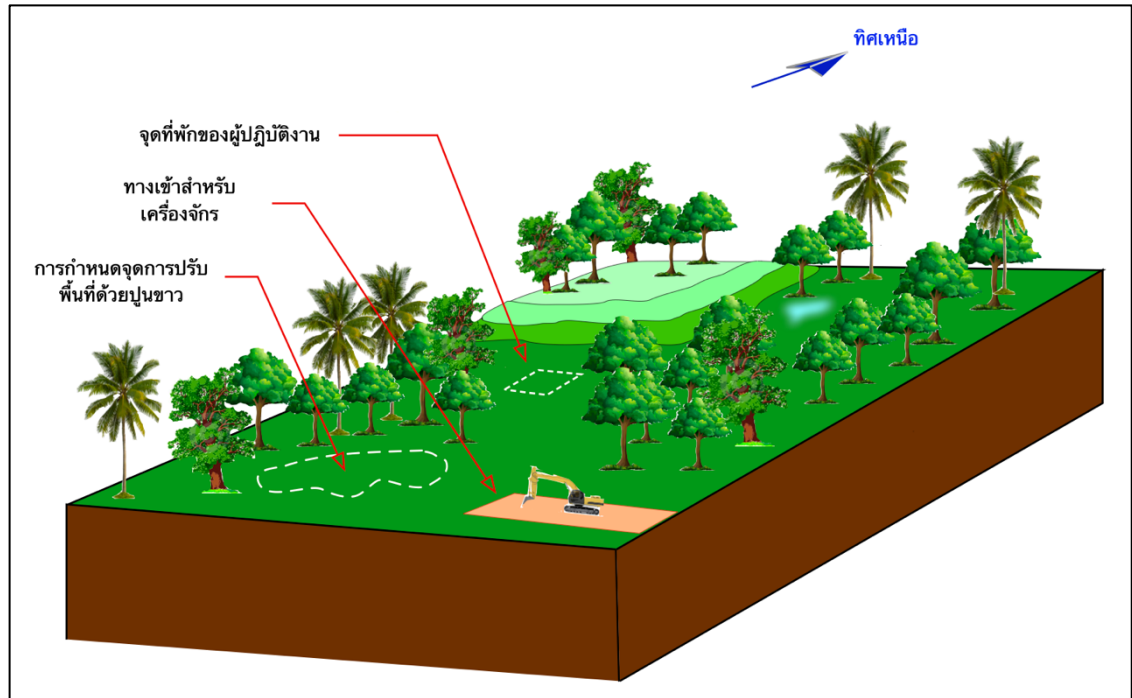

ภาพแสดงตัวอย่างการสำรวจพื้นที่

การเตรียมการเข้าพื้นที่ปฏิบัติงาน (Mobilization and Site Clearance)

ก่อนการเข้าพื้นที่เพื่อปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานและเจ้าของพื้นที่จะต้องเข้าไปเตรียมพื้นที่เพื่อเป็นการจัดเตรียมความพร้อมและตกลงร่วมกันถึงสภาพก่อนที่จะขุดปรับรูปแปลงที่ดิน เช่น การกำหนดตำแหน่งดินเดิมเพื่อใช้เป็นจุดอ้างอิงในการวัดความลึกของหนองตามแบบมาตรฐาน ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ปฏิบัติงานและเจ้าของที่จะต้องกำหนดจุดอ้างอิงก่อนทำงานเพื่อเปรียบเทียบในการตรวจรับงานหลังจากทำงานเสร็จ และเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาที่จะเกิดขึ้นในช่วงการส่งมอบงาน

นอกจากนี้จะต้องมีการจัดเตรียมพื้นที่ในการทำงาน, พื้นที่พักสำหรับเครื่องจักร และพื้นที่พักสำหรับผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงการกำหนดจุดหนองตามแนวเส้นกริดโดยใช้ หมุดหรือปูนขาวเป็นต้น

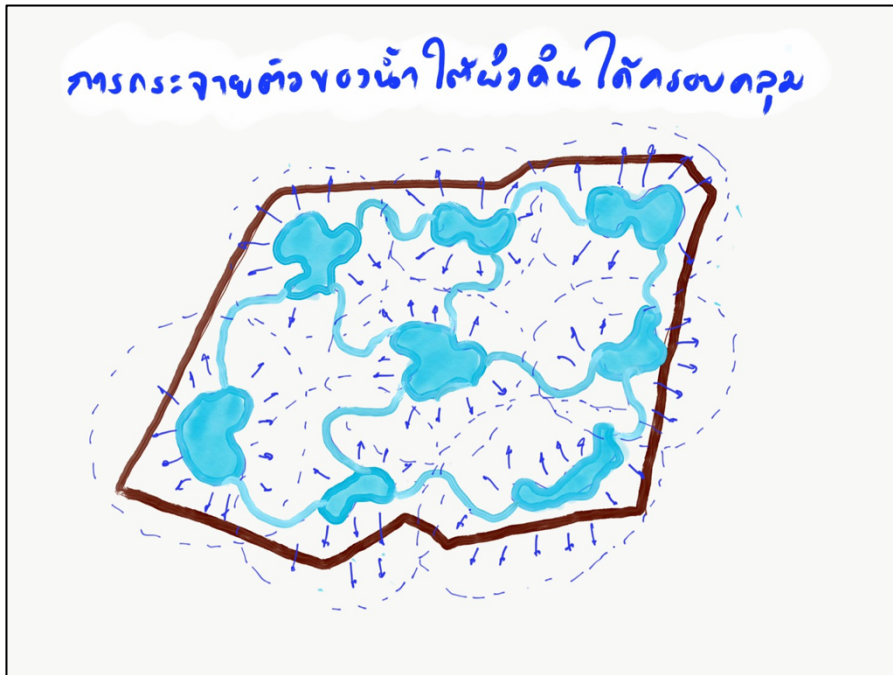

ภาพแสดงตัวอย่างการเตรียมพื้นที่ก่อนเข้าพื้นที่ปฏิบัติงาน

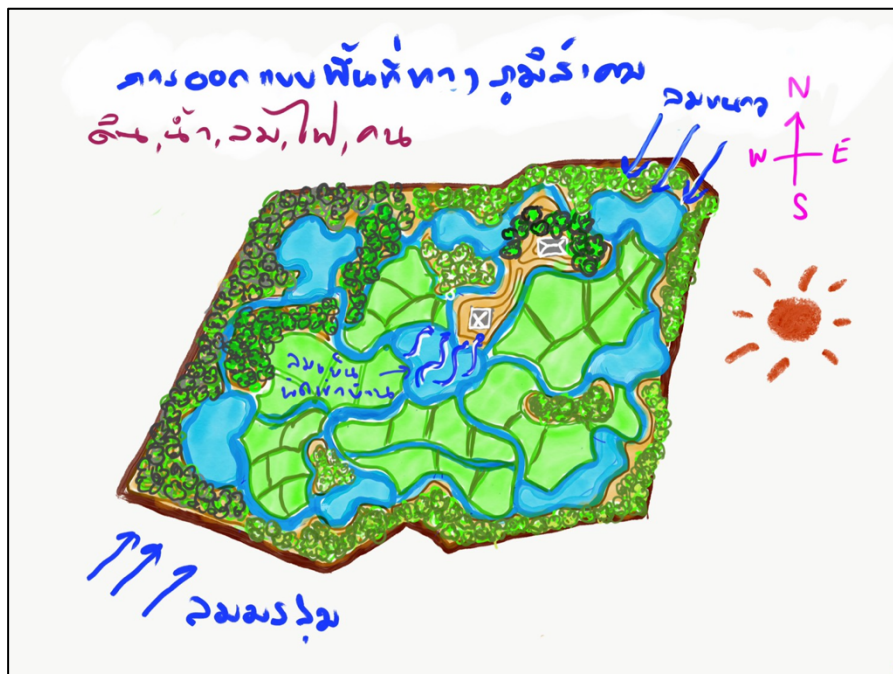
การปฏิบัติงานตามแผนงาน (Construction)

ผู้ปฏิบัติงานและเจ้าของพื้นที่ลงมือปฏิบัติงานปรับรูปแบบแปลงที่ดินตามแผนงานและแบบมาตรฐาน โดยจะมีคำแนะนำเพิ่มเติมในด้านเทคนิค เพื่อให้เป็นไปตามทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคกหนองนาโมเดลและเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนี้

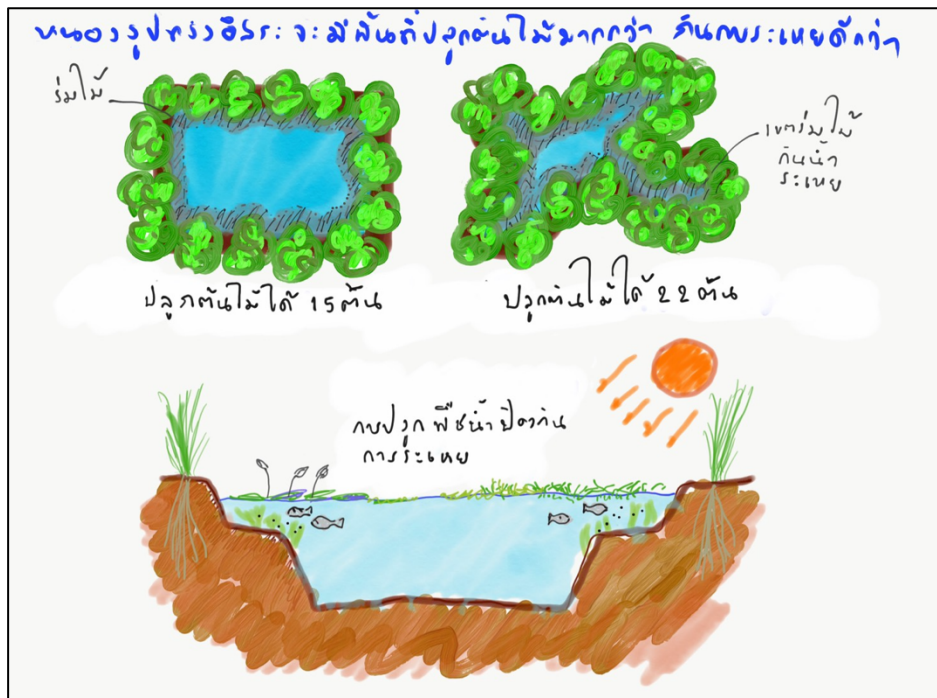

ภาพแสดงตัวอย่างการขุดหนองแบบเล็กและกระจายทั่วพื้นที่

ภาพแสดงตัวอย่างการขุดหนองแบบเล็กและกระจายทั่วพื้นที่

ภาพแสดงตัวอย่างการขุดหนองเป็นรูปทรงอิสรระและมีตะพัก

เทคนิคการขุดปรับในกรณีมีต้นไม้เดิมในพื้นที่

เพื่อเป็นการอนุรักษ์ต้นไม้ในพื้นที่และป้องกันการหลุดตัวในอนาคต ก่อนการกำหนดแนวขุดจะต้องมีการสำรวจต้นไม้ในจุดที่จะทำการขุดปรับ โดยจะต้องเว้นระยะร่นจากแนวต้นไม้วัดจากแนวทรงพุ่มห่างออกมา 3 – 5 เมตร เพื่อป้องกันไม่ให้เครื่องจักรมีโอกาสทำลายรากไม้และหน้าดิน

ภาพแสดงตัวอย่างการขุดหนองหากมีต้นไม้เป็นแนวขวาง

เทคนิคการปรับแต่งตะพักเพื่อชะลอดินพัง

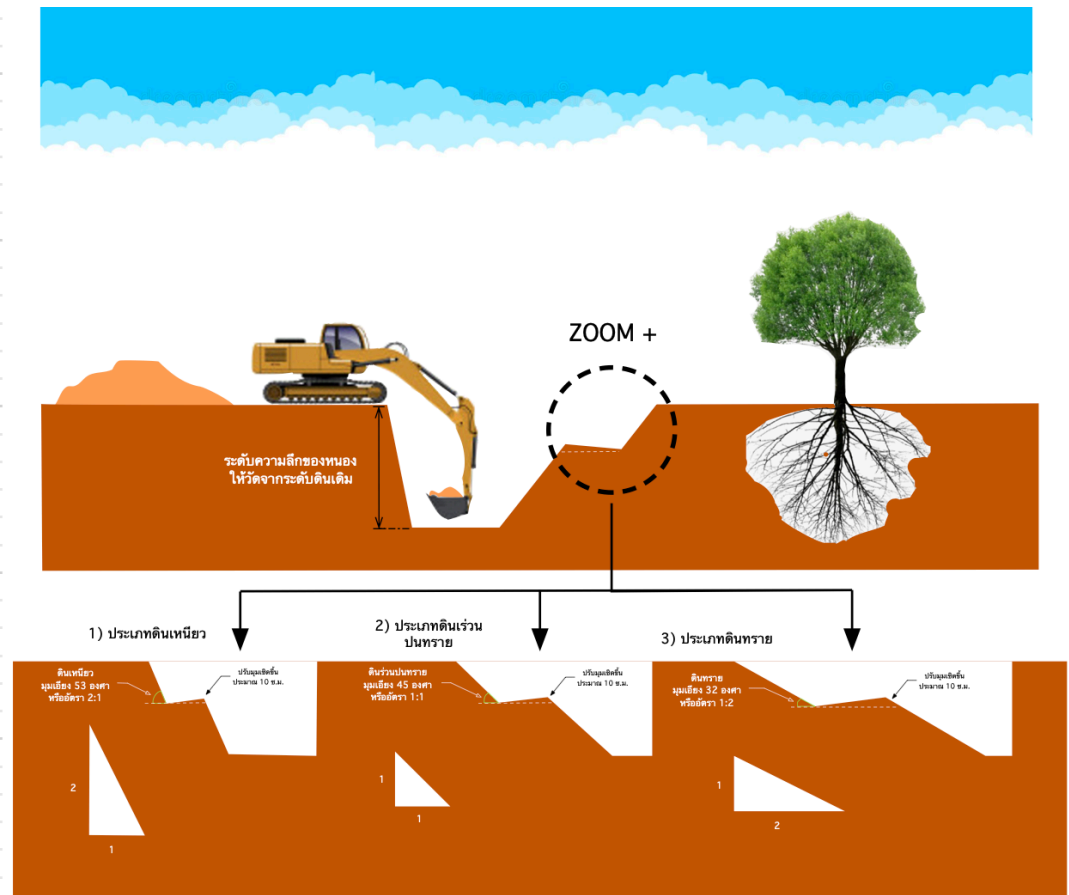
สำหรับการปรับความลาดเอียงของขอบหนองเพื่อป้องกันดินพัง ให้พิจารณาตาม ลักษณะประเภทของดิน ดังนี้

ดินเหนียว ความลาดเอียงประมาณ 53° หรือ อัตราแนวตั้งต่อแนวนราบ 2:1

ดินร่วนปนทราย ความลาดเอียงประมาณ 45° หรืออัตราแนวตั้งต่อแนวนราบ 1:1

ดินทราย ความลาดเอียงประมาณ 34° หรือ อัตราแนวตั้งต่อแนวนราบ 1:2

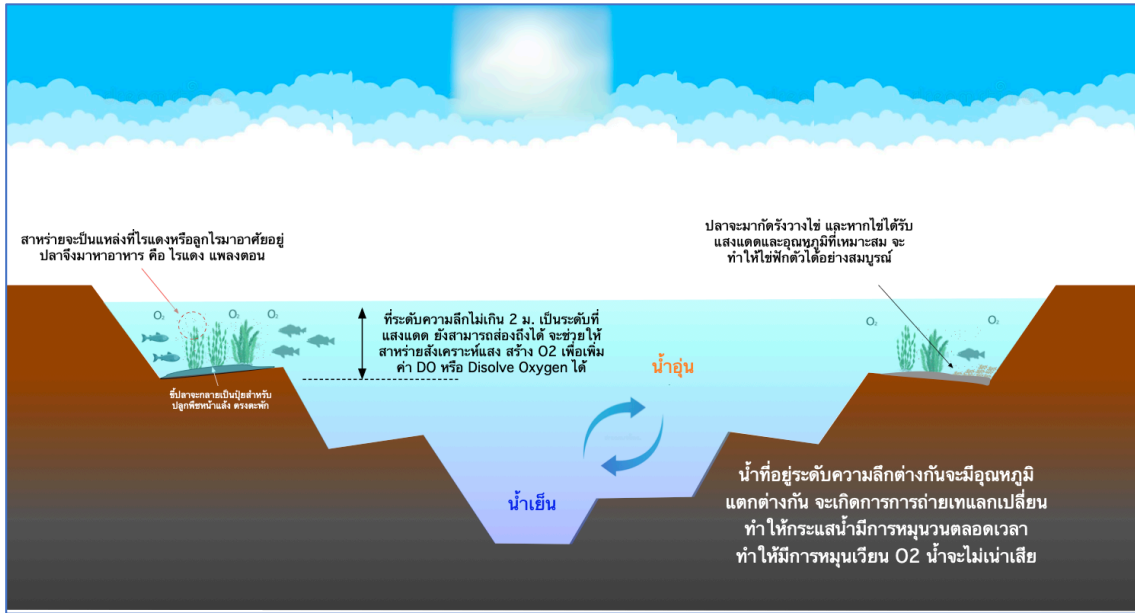
ทั้งนี้ความลึกของหนองจะขึ้นกับขนาดความกว้างของหนองและความลาดเอียงของ ตะพักหรือชานพัก

ภาพแสดงตัวอย่างการขุดความลาดเอียงตามประเภทของดิน

ตะพักและประโยชน์ของตะพัก

การออกแบบหนองที่เลียนแบบธรรมชาติด้วยการสร้างตะพักหรือชันพัก เพื่อให้เกิดระบบนิเวศที่สมดุลในน้ำและสร้างแหล่งอาหารและที่วางไข่ให้กับปลา สาหร่ายจะทำหน้าที่สังเคราะห์แสงเพื่อสร้าง O_2 และสาหร่ายยังเป็นอาหารของไรแดงหรือแพลงตอนซึ่งเป็นอาหารของปลาหรือสัตว์น้ำอื่น การขุดให้มีความลึกแตกต่างกันก็เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนของกระแสน้ำและการถ่ายเท O_2 ทำให้น้ำไม่เน่าเสีย

ภาพแสดงตะพักและประโยชน์ของตะพัก

เทคนิคการปรับแต่งตะพักเพื่อชะลดดินพัง

การปรับพื้นที่หนองเพื่อป้องกันการพังทลายของดินด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นการใช้เครื่องจักร, แรงงาน หรือการใช้ระบบคลองไส้ไก่ป้องกันตามแนวขอบหนอง

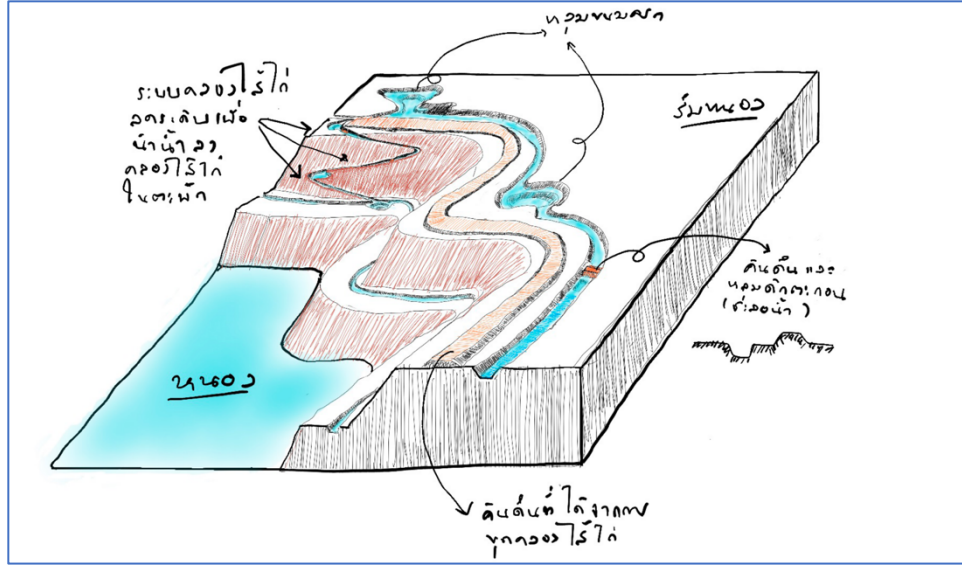
ภาพแสดงการปรับตะพักกันดินพัง

ภาพแสดงการปรับตะพักกันดินพัง

ภาพแสดงการปรับตะพักกันดินพังด้วยการใช้แรงงานคน

ภาพแสดงการป้องกันดินพังทลายด้วยคลองไส้ไก่รอบหนอง

การปรับพื้นที่โคก

หลักการปรับพื้นที่โคกคือการใช้ดินที่เกิดจากการขุดหนองเพื่อปรับให้เป็นโคกที่มีการไล่ระดับชั้นความสูงลักษณะขั้นบันได โดยเลือกด้านใดด้านหนึ่งของหนอง

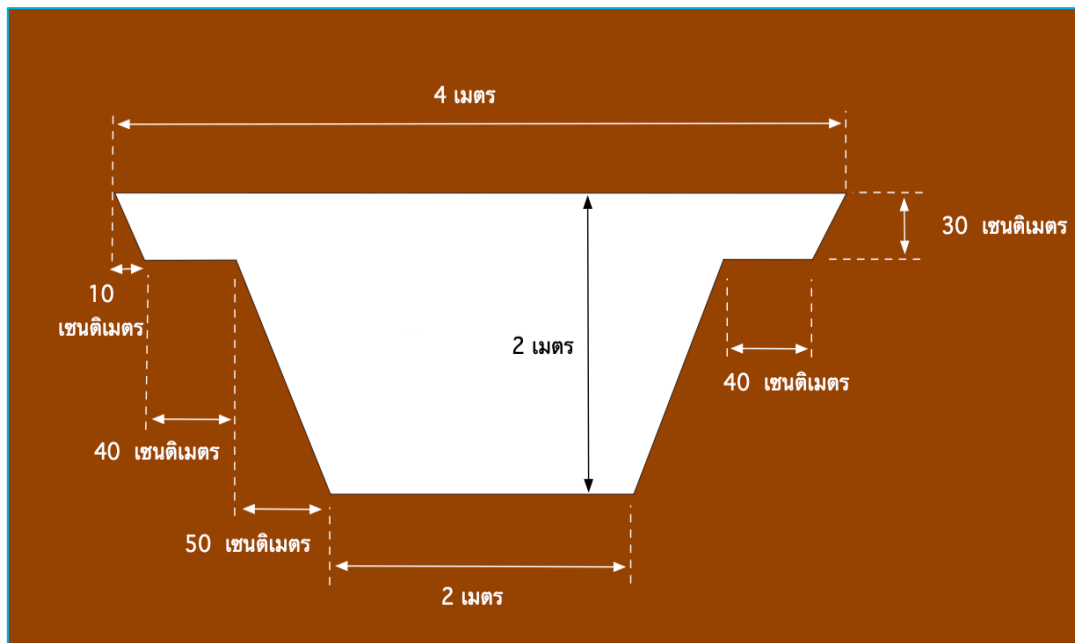

ภาพแสดงการปรับพื้นที่โคกด้วยดินจากการขุดหนอง

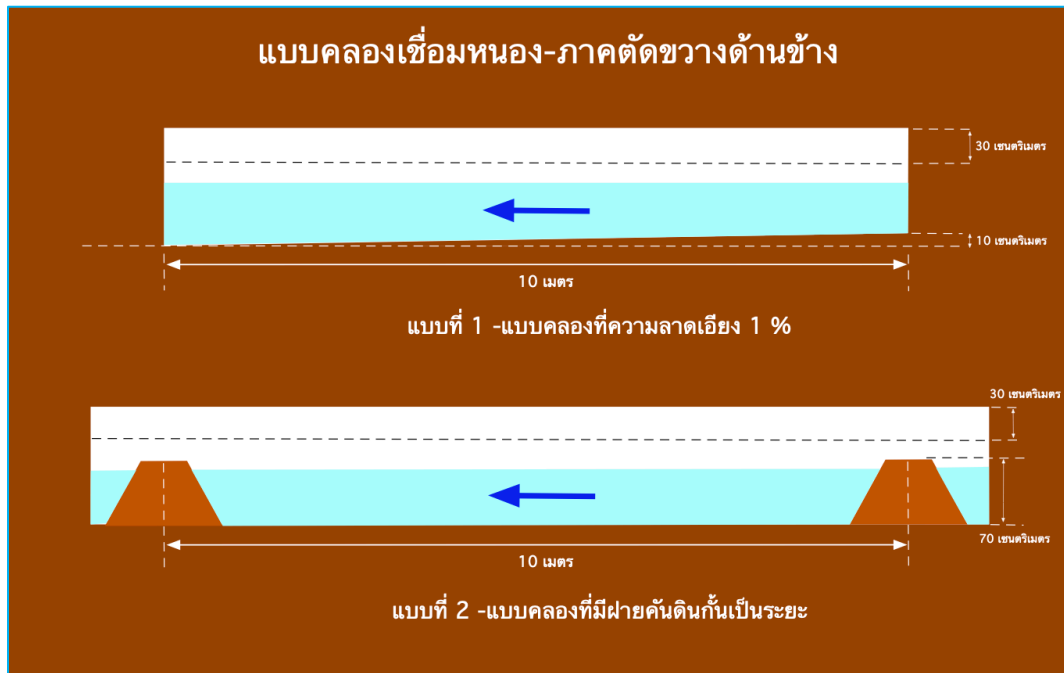
การขุดคลองเชื่อมหนอง

การสร้างระบบจัดการน้ำในพื้นที่ที่ใช้ระบบคลองจะช่วยให้การกระจายน้ำในพื้นที่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ถือเป็นความจำเป็นในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคกหนองนาโมเดล

ในการขุดคลองรูปแบบที่แนะนำคือ การขุดเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมูเพื่อป้องกันการทะลายของดินด้านข้าง และจะต้องมีการจัดการให้น้ำไม่ไหลแรงจนเกิดการกัดเซาะคลองให้พังทะลาย ด้วยการทำให้มีความลาดเอียง 1 % หรือการสร้างคันดินเป็นช่วง ๆ เพื่อชะลอความเร็วของน้ำตามรูปด้านล่าง

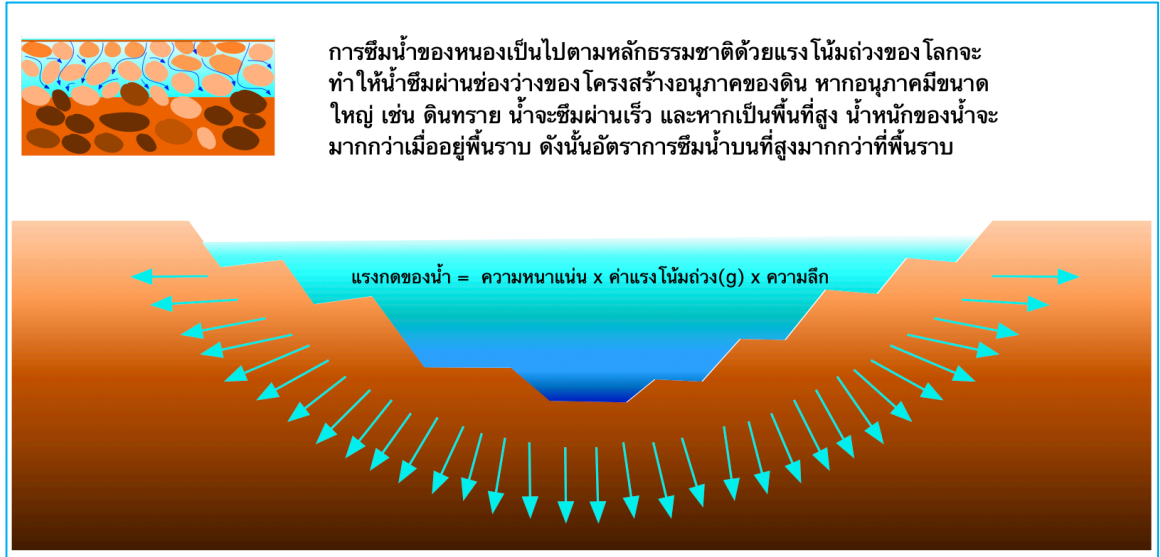
ภาพแสดงตัวอย่างรูปแบบการขุดหนองเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมู

ภาพแสดงตัวอย่างการปรับความลาดเอียงคลองและการทำคันดิน

ภาคผนวก

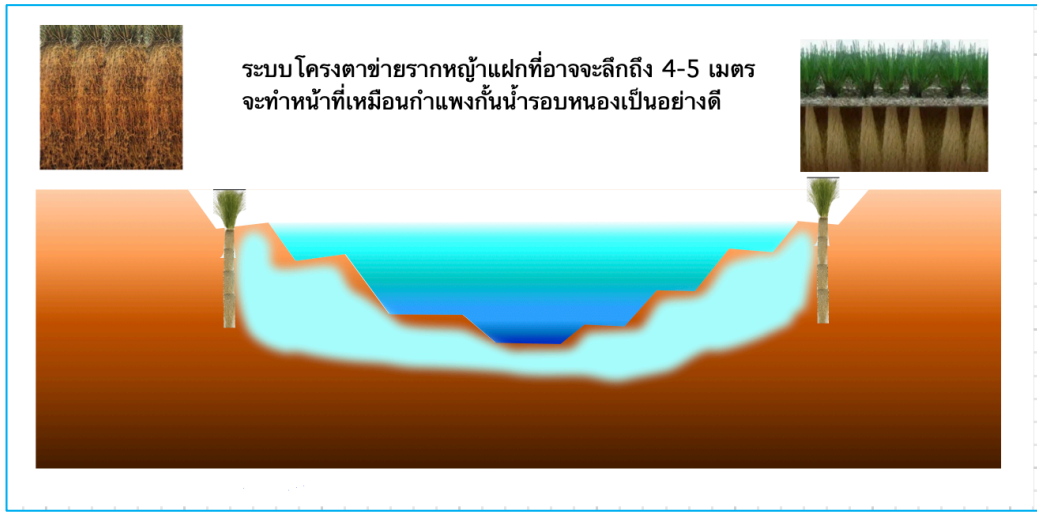
การซึมน้ำของหนองและการป้องกันการซึม

ภาพแสดงการซึมของน้ำ

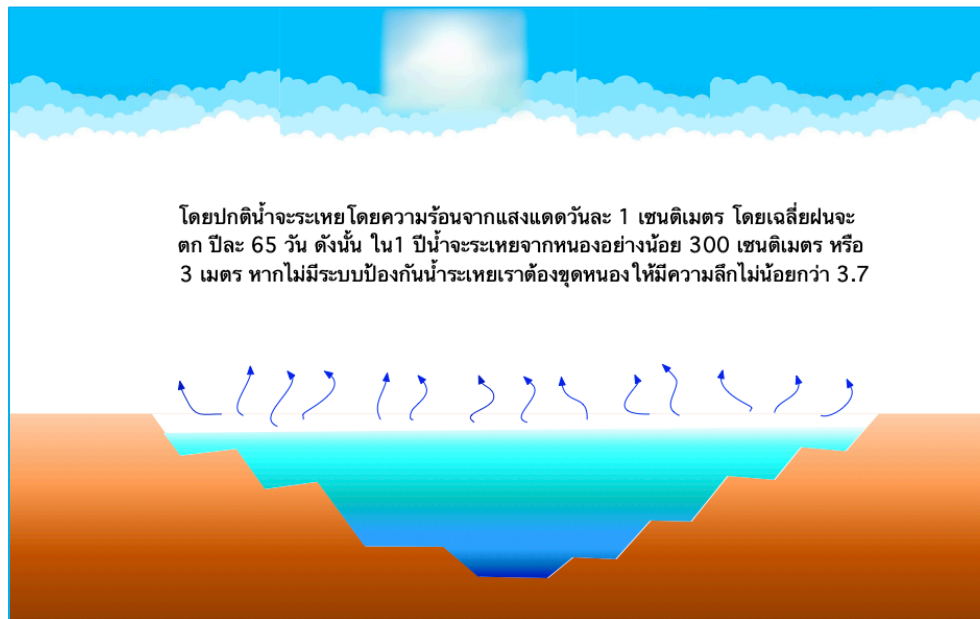

ภาพแสดงการลดการซึมน้ำด้วยเทคนิคการย่ำขี้

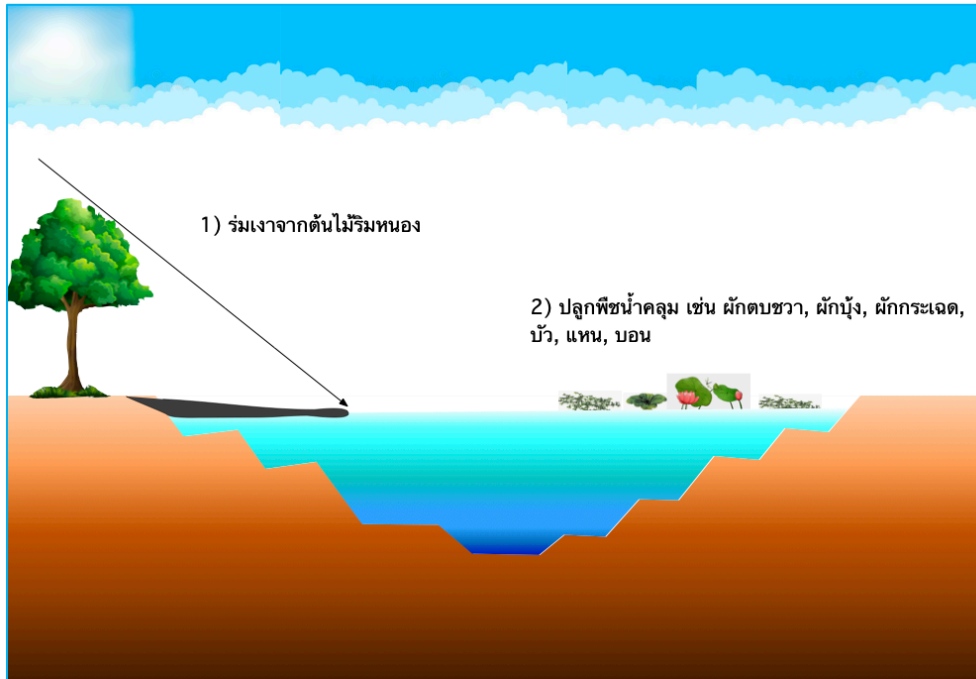

ภาพแสดงการลดการซึมน้ำด้วยเทคนิคการใช้แฝก

การระเหยของน้ำและการป้องกันการระเหย

ภาพแสดงการระเหยของน้ำในหนองจากแสงแดด

ภาพแสดงเทคนิคการป้องกันการระเหยของน้ำด้วยวิธีการต่าง ๆ

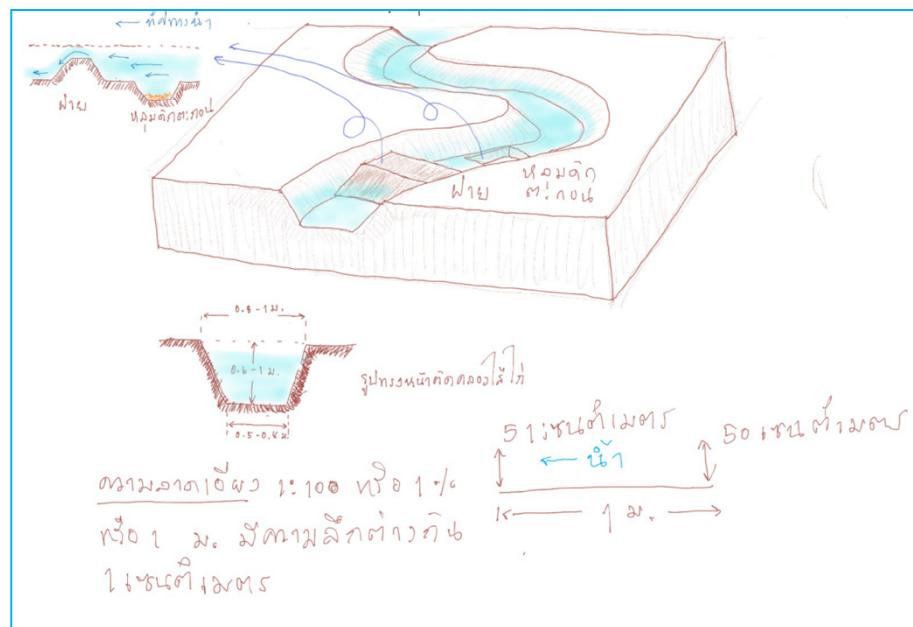
คลองไส้ไก่

คลองไส้ไก่ คือ คลองขนาดเล็กที่มีการออกแบบตามลักษณะที่เรียกไส้ไก่ คือ เล็ก และคดเคี้ยวไปมาในพื้นที่ของเรา โดยจะมีวัตถุประสงค์ในการชะลอความเร็วและควบคุมทิศทางการกระจายตัวของน้ำ ในพื้นที่ โดยจะพองจะสรูประโยชน์ได้ดังนี้

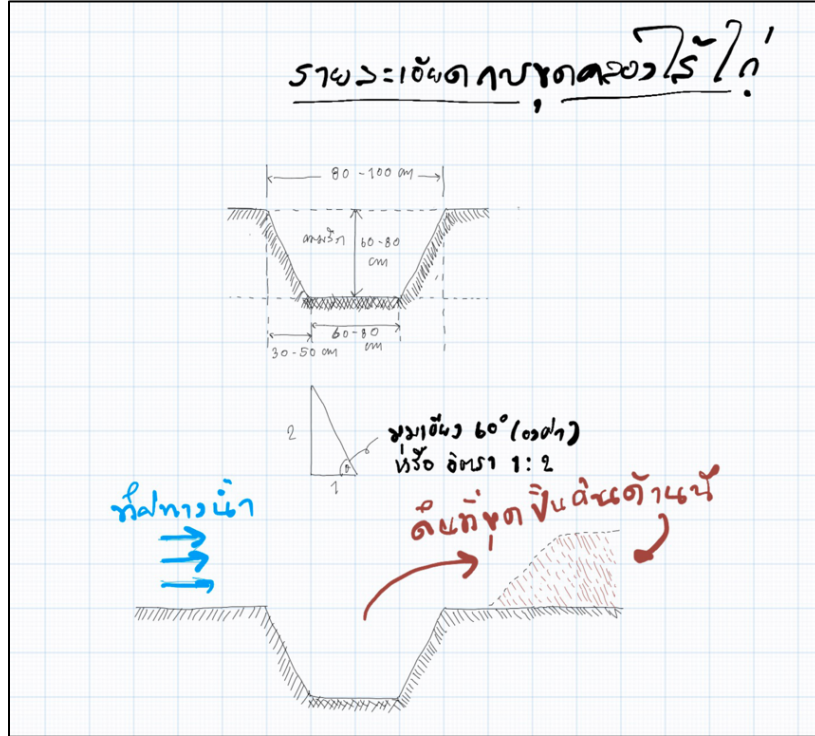
- ชะลอความเร็วของน้ำเพื่อให้มีเวลาซึมลงดินและการกระจายตัวใต้ผิวดิน สร้างความชุ่มชื้นในรัศมีโดยรอบ
- ควบคุมทิศทางการไหลของน้ำเพื่อลำเลียงไปยังต้นไม้ โดยลดการใช้สปริงเกอร์ (ธรรมชาติ ธรรมชาติ)
- ดักตะกอนปุ๋ยไม่ให้ลงไปสร้างความตื่นเขินให้กับหนอง ทั้งยังเป็นธนาคารปุ๋ยในตัวด้วย

การขุดคลองไส้ไก่

- ขนาดของคลองไส้ไก่จะขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำหลากและความลาดเอียงของพื้นที่
- ขนาดมาตรฐานที่ใช้กัน คือ
  - ความกว้างปากบน 0.8-1 เมตร ท้องคลองกว้าง 0.5-0.8 เมตร ลึก 0.6-1.0 เมตร
  - ระดับความลาดเอียงของคลองไส้ไก่ เพื่อชะลอการไหล คือ 1% หมายความว่า ความยาวคลอง 1 เมตร (100 เซน) จะมีระดับความลึกต่างกัน 1 เซนติเมตร
  - ควรมีจุดชะลอน้ำ เช่น คันดิน, ฝายตักตะกอน เป็นระยะ เช่น ทุก ๆ 10 เมตร และก่อนถึงคันดินควรมีหลุมตักตะกอนด้วย
  - ควรมีหลุมขมครกไว้ตักตะกอนที่พัดมากับน้ำตรงมุมโค้ง

ภาพแสดงตัวอย่างคลองไส้ไก่

ภาพแสดงตัวอย่างคลองไส้ไก่

การปรับคันนา

การปรับคันนาสามารถทำได้ด้วยเทคนิคแบบง่าย 2 วิธี คือ

1. การดันดินในพื้นที่นาเพื่อนำดินไปป็นเป็นคัน
2. การขุดร่องในนาเพื่อนำดินไปป็นเป็นคันนา

หมายเหตุ : เทคนิคการนำหน้าดินมาแยกมาพักไว้ก่อน ไม่จำเป็นต้องทำเพื่อเป็นการประหยัดเวลาในการทำงาน เราจะใช้วิธีกลีกรธรรมชาติในการปรับปรุงบำรุงดินแทน

ภาพปรับดินนาเพื่อใช้ปลูกดินนาทอวัด

① ทอนดินในนา ปรับ พื้นนา โดยพรวนดินมาขึ้น
มา ใช้ดินนา

1.1) สอนหน้าดิน 30 ซม. ซึ่งในชั้นที่รวมปุ๋ยไปกองไว้พรวน
กัน

1.2) นำหน้าดิน ร่วนที่เคาะ 30 ซม. ดินมาขึ้น
ดินนาสูง 1-2 ม. กว้าง 2-4 ม.

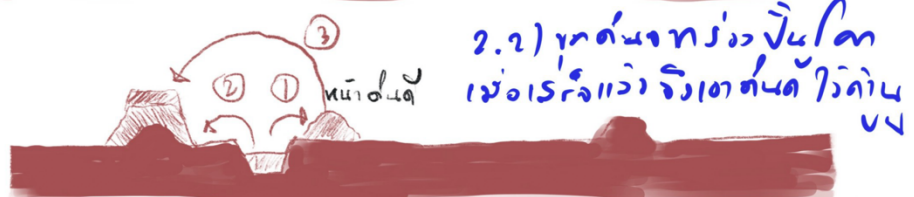

ภาพแสดงการปรับคั่นนาด้วยการดันดิน

ภาพปรับดินนาเพื่อใช้ปลูกดินนาทอวัด

2.1) ขุดร่องรองขังปุ๋ยและน้ำหน้าดินมาฝังดินนา

หน้าดินอุดมสมบูรณ์ 2.1) สอนหน้าดินไว้เก็บไว้ก่อน

2.2) ทอดหน้าทอวัดเป็นโค
เมื่อเร่หรือแก้ว จึงเอาหน้าดินไว้ก่อน
ขุด

2.3) ทอดหน้าใหม่พออาจขุดไว้ 2 ด้าน

ภาพแสดงการปรับคั่นนาด้วยการขุดร่องในนา

คำถามคำตอบเกี่ยวกับการขุดปรับรูปแบบแปลงที่ดิน

1. **ถาม)** ไม่อยากใช้แบบมาตรฐานของกรมการพัฒนาชุมชน ต้องทำอะไรบ้าง ?

ตอบ) เจ้าของที่สามารถแจ้งยกเลิกการใช้แบบมาตรฐาน และออกแบบใหม่ตาม พรบ. ขุดดินถมดิน ปี 2543 และจะต้องคำนวณปริมาตรดินขุดด้วยวิธีการทางวิศวกรรมเพื่อประกอบการตรวจรับมอบบงาน

2. **ถาม)** ในพื้นที่ที่เครื่องจักรเข้าทำงานได้ยาก เช่น พื้นที่สูงบนเขา สามารถใช้แรงงานขุดแทนได้หรือไม่?

ตอบ) ทำได้ ใช้แรงงานขุดแทนเครื่องจักรได้ การนับจำนวนปริมาตรดินขุดให้ใช้วิธีเดียวกันกับการใช้เครื่องจักร

3. **ถาม)** มีหนองเก่าอยู่แล้ว ขุดให้ลึกขึ้นได้หรือไม่?

ตอบ) ไม่แนะนำเนื่องจากการคำนวณปริมาตรดินขุดทำได้ยาก เช่น ท่านจะต้องสูบน้ำออกก่อนแล้วปล่อยให้แห้ง วัดผังเส้นชั้นความสูงใหม่ แล้วคำนวณก่อนขุด หลังขุดแล้วก็ต้องวัดผังเส้นชั้นความสูงใหม่ เพื่อใช้ในการคำนวณ แต่หากเจ้าของที่เป็นคนออกแบบประมาณเองสามารถทำได้

4. **ถาม)** มีหนองเก่าอยู่แล้ว ไม่ต้องขุดหนองเพิ่มได้หรือไม่? และจะสามารถนำปริมาตรดินขุดในส่วนหนองที่ไม่ขุด ไปใช้ในการขุดคลองแทนได้หรือไม่?

ตอบ) ไม่ต้องขุดหนองเพิ่มได้ขึ้นอยู่กับเจ้าของที่ และสามารถนำปริมาตรดินขุดในส่วนหนองที่ไม่ได้ขุดไปใช้ขุดคลองแทนได้ แต่จะต้องอยู่ภายในขอบเขตพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ

5. **ถาม)** ขนาดของหนอง ความกว้าง, ความลึก หรือ ความยาว จะต้องขุดตามแบบมาตรฐานหรือไม่?

ตอบ) ไม่จำเป็นต้องขุดตามขนาดที่ระบุในแบบ แต่ควรจะต้องขุดเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมู เพื่อป้องกันการพังทลายด้านข้าง และสามารถคำนวณปริมาตรดินขุดด้วยวิธีการทางวิศวกรรมได้ง่าย แต่คลองควรจะต้องอยู่ในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเท่านั้น

6. **ถาม)** ดินที่เกิดจากการขุดเราสามารถย้ายไปในพื้นที่เราได้หรือไม่?

ตอบ) แนะนำให้ใช้ดินจากการขุดหนองบ้นเป็นโคกใกล้หนอง แต่หากเจ้าของพื้นที่ที่ต้องการบ้นโคกที่อื่น สามารถคุยกับผู้ควบคุมเครื่องจักรได้โดยจะต้องอยู่ในจำนวนวงเงินตามปริมาตรดินขุดและอยู่ในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเท่านั้น เช่น มีที่ 10 ไร่ แต่เข้าร่วมโครงการ 3 ไร่ และเลือกพื้นที่หัวแปลงในการเข้าโครงการ ท่านไม่สามารถย้ายดินมาที่ท้ายแปลงแม้จะเป็นที่ของท่านก็ตาม

7. **ถาม)** ในกรณีขุดตามแบบมาตรฐาน แล้วมีปัญหาด้านเทคนิคหรือข้อจำกัดหน้างาน ที่ไม่สามารถขุดลึกได้เท่ากับแบบ เช่น เจอหิน, เจอน้ำซึม จะมีการคิดปริมาตรดินขุดอย่างไร และปริมาตรดินขุดที่ไม่สามารถขุดได้จะทำอย่างไร?

ตอบ) ให้คำนวณปริมาตรดินขุดตามจริง ด้วยวิธีการทางวิศวกรรม เช่น Contour method แล้วส่งให้ พช ส่วนกลางเป็นผู้ให้คำแนะนำ

8. **ถาม)** ในพื้นที่มีต้นไม้อยู่แล้วไม่ต้องการเอาต้นไม้ออก เช่น สวนยาง เราไม่สามารถขุดหนองได้ตามแบบ ควรต้องทำอย่างไร?

ตอบ) หากเราไม่ต้องการขุดหนอง เราสามารถเก็บน้ำโดยระบบรากต้นไม้แทนได้ ด้วยการขุดคลองใส่ไก่อะหลุมขนมครกแทนเพื่อนำน้ำลงไปเก็บไว้ที่ระบบรากต้นไม้

9. **ถาม)** ในกรณีขุดหนองตามแบบมาตรฐานแล้ว จำนวนปริมาตรดินขุดที่เกิดจากการขุดคลองรวมแล้วไม่ถึงปริมาตรดินขุดที่ระบุในแบบ จะต้องทำอย่างไร?
- ตอบ)** ปริมาตรดินขุดที่ทำการตรวจรับให้ใช้ปริมาตรดินขุดที่ขุดได้จริงส่วนที่ไม่สามารถขุดได้ไม่ต้องตั้งเบิก หรือรับมอบงาน
10. **ถาม)** แบบมาตรฐานที่จะใช้ในการขออนุญาตขุดหนองที่มีความลึกเกิน 3 เมตร ต้องใช้วิศวกรเซ็นรับรองหรือไม่ และต้องใช้วิศวกรสาขาไหน ระดับใด?
- ตอบ)** ตาม พรบ. ขุดดินถมดิน ปี 2543 วิศวกรที่มีคุณสมบัติในการรับรอง คือ วิศวกรโยธาระดับวิชาชีพสามัญวิศวกร
11. **ถาม)** การคำนวณปริมาตรดินขุดในกรณีที่ไม่ใช่แบบมาตรฐานหรือในกรณีที่ขุดหนองไม่ได้ตามความลึกตามแบบมาตรฐาน ต้องให้ใครเป็นคนรับรองในการคำนวณปริมาตรดินขุด?
- ตอบ)** เจ้าหน้าที่ช่างชำนาญการวิชาชีพวิศวกรสาขาวิศวกรรมโยธา ได้ทุกระดับ หรือติดต่อขอคำแนะนำจากทีม พช ส่วนกลาง
12. **ถาม)** ไม่ขุดหนองตามแบบมาตรฐาน หรือขุดน้อยกว่าได้มัย เช่น ในแบบมีหนอง 7 หนอง แต่ขุดแค่ 3 หนองแล้วใช้ปริมาตรดินขุดที่เหลือไปขุดคลองแทนได้หรือไม่?
- ตอบ)** ทำได้หากไม่ขุดหรือขุดไม่ถึงปริมาตรดินขุดตามแบบมาตรฐาน ก็คืนงบส่วนที่ไม่ได้ขุด

13. **ถาม)** ระยะร่นจากแนวขอบเขตที่ดินตามกฎหมายคือ ไม่น้อยกว่า 2 เท่าของความลึกของบ่อ หากหนองลึกเกิน 3 เมตรแสดงว่าระยะร่นต้องมีขนาดไม่น้อยกว่า 6 เมตร ซึ่งอาจจะมีปัญหากระทบกับเจ้าของพื้นที่ ที่มีที่ดินหน้าแคบทำให้ไม่สามารถขุดบ่อได้ เรามีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร

ตอบ) แบบวิศวกรรมที่ทำการออกแบบได้ยึดตามหลักวิชาซีพีวิศวกรรมในเรื่องการป้องกันการพังทลายของดิน ด้วยการออกแบบความลาดเอียงตามลักษณะประเภทของดินดังนั้นระยะร่นตามกฎหมายจะคิดจาก ไม่น้อยกว่า 2 เท่าของความลึกชั้นแรกหรือตะพักชั้นแรกที่มีความลึก 1.5 เมตร ดังนั้นระยะร่นจะต้องไม่น้อยกว่า 3 เมตร